

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rõgo (peatoimetaja), K. Grau, E. Maddison, A. Palvadre, J. Reinhold, J. Uluots ja E. Ein (tegevtoimetaja).

LÄHEMAD KAASTÖÖLISED:

S. Csekey, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, Th. Grünthal, K. Gyldestubbe, J. Jans, P. Kann, F. Karlson, A. Luiga, J. Lõo, H. Madison, N. Maimi, L. Olesk, E. Paris, A. Piip, M. Pung, K. Seermann, K. Selter, M. Taveere, O. Tief, L. Villecourt.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgesti loetava kirjaga, parandusteta ja vahelekirjutusteta; eriti soovitatav masinkiri (vähemalt 3 sm. laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, missugune soov tuleb märkida käsikirjale ahes äratõmmete hulga äramärkimisega. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õigus'e“ toimetus, Tartus, Aia tn. 35.

SISU:

Artiklid:

Brandt, A.: Kinke äramuutmise kingisaaja tänamatuse puhul	lk. 241
Uesson, M.: Täitmise toimetusest ja sissenõudmise pööramisest hüpoteegikirjale (obligatsioonile)	247
Gabrel, R.: Mõned ettepanekud asjaajamise lihtsustamiseks kohtutes	249

Arutlusi:

Erdmann, E.: Valdusõigusest ja ta reformist („Rigische Zeitschrift für Rechtswiss.“ ilmunud kirjutisest)	251
--	-----

Kirjanduse ülevaade:

Magnus, Dr. Julius: Die Rechtsanwaltschaft (K. Parts)	261
Fragistas, Char. N.: „Die Vaterschaftsklage der unehelichen Kinder nach dem griechischen Gesetz vom 13. nov. 1927.“ (Vera Poska-Grünthal)	262
Kelsen, H.: Vom Wesen und Wert der Demokratie (A. T. Klümann)	263
Käkelä, W.: Arbeitssucht (A. T. Klümann)	265

Riigikohtu tegevus:

Üldkogu:

Kas kohtumenetluskandidaadid on vabateenijateks arvatud üksnes palga suhtes?	266
--	-----

Administratiiv-osalised:

Kas Aktsiisiseaduse § 1133 rikkumise eest kohtulikult karistamine tingib pürituse ja alkohooliste jookide müügi Seaduse § 15. p. 7. kohaldamise?	266
Kas raudteemajad, kus asuvad raudteeametnikud või teenijad, on hindamismaksust vabad?	267
Kas vallavolikogu on õigustatud vene keeles kirjutatud vastulauseid sisuliselt läbi vaatamata jätta?	267
Kas perekonnaseisuametniku tegevuse peale on võimalik adm. kohtu korras kaebust tõsta?	267
Millist kohta tuleb elukutselise tööliste alaliseks elukohaks lugeda?	267

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

Nr. 8

X AASTAKÄIK

1929.

Kinke äramuutmisest kingisaaja tänamatuse puhul.

A. Brandt.

I.

Kinke, nagu iga teise lepingu, tühistamine ei olene ainult ühe kontrahendi omavolist. Kinkesaaja tahte seisukohalt ei oma mainitud reegel tegelikult suurt tähtsust. Sest harva juhtub, et viimast valdab soov kinki kinkijale tagasi anda. Kuid siiski teinekord oma ootustes rahuldamatuks jäänud kingisaaja soovib kinki tagasi anda, tagasivõtt pole aga kinkija huvides. Materiaalsete huvide kõrval võib säärasel korral puudutatud olla ka auküsimus. Huvitavaks näiteks sellisest protestist kingi tagasiandmise vastu võib olla kohtuprotsess, mis leidis aset Pariisis kolme aasta eest. Noor, naiivne prantslanna avaldas seltskonnas teiste kuules oma vaimustust ühele argentiina naismiljonärile kuuluva hurmava kaelaehte üle. Viimane hispaania vana kombe kohaselt, mis seni säilinud Lõuna-Ameerikas hispaania päritoluga maades, vastas stereotüüpilise fraasiga: „See ees kuulub teile.“ Prantslanna, võttes neid sõnu tõsiselt, pidas ehte enesele. Teisel päeval, oma eksimusest teada saades, saatis ta selle tagasi. Kuid argentiinlanna loobus ehet tagasi võtmast, seletades, et kink jääb kinkiks ja tema oma sõna ei murra. Tekkis protsess, mille kinkija pidi võitma, kuna antud juhul mõlemad kinkilepingu tingimused — *voluntas donandi et acceptatio doni* — täitusid tol momendil, mil argentiinlanna lubas ilma protestita ja tingim-

seta prantslannal ehte võtta¹⁾. Rõhuval enamikul juhtudest tõuseb kinke tühistamise küsimus kohtulikkude nõuete puhul, millega esinevad kinkijad kinkesaajate vastu. Sääraste nõuete juriidiliseks põhiseks saab meie seaduste järgi olla ainult kinkesaaja raske tänamatus²⁾. Saksa tsiviilseadustik jätab küsimuse, mida mõista raske tänamatusena, kohtu otsustada³⁾. Meie seadustiku art. 4484 loendab kõik juhud, mis mainitud mõiste moodustavad, nagu: kinkija ränk haavamine sõna või teoga, temale raske varalise kahju tekitamine ja tema elu kallale kippumine⁴⁾. Nende kolme juhu kõrval toob art. 4484 veel kinke tagasivõtu neljanda põhjuse, nimelt kinkija hädaohus olemisel abita jätmise. See põhjus on aga maksev ainult endise Kuramaa piirides⁵⁾.

1) Mainitud kohtuotsuse praktiline külg seisab selles, et kostja — prantslanna kangekaelne loobumine temale mõistetud asja vastu võtmast, õigustab vastaspoolit esitama kahjutasu nõuet. Sel puhul tuleb arvesse võtta, et Prantsuse kohtu praktika näeb ette rahalise tasu mitte üksi materiaalse loomuga kahjude puhul, vaid ka seadusevastaselt tekitatud moraalse kahju, psüühilise iseloomuga raske pahanduse puhul. Mõistagi kaob siin vahe kahjutasu vahe selle sõna täpsas mõistes ühelt poolt ja kohtu heaksarvamusest oma protsessuaalse vastase tegevuse läbi kahju kannatanud isiku kasuks määratud rahaträhvi vahelt teiselt poolt.

2) Tsiviilseadustik art. 4482.

3) § 530

4) Need kolm kingi tagasivõtu põhjust on võetud rooma õigusest (l. 10 C. 8. 56).

5) Rooma õiguse allikates seda põhjust ei mainita.

Peab tähendama tänamatuse esimesesse kategooriasse kuuluvate eksimuste puhul, et siin sõna „haavamine“ tarvitatakse rooma mõiste „*injuria*“ tähendamiseks, milline haarab palju laiemat ringi ebaseadusepärasteid toiminguid, kui neid kaasaegse kriminaalõiguse järgi sisaldub mõistes „haavamine“. Roomlased tähendasid mõistega „*injuria*“ ka sääraseid meie arusaamise järgi „haavamise“ mõiste alla viimatuid toiminguid, nagu inimese vaimusegaseks tegemine tervist kahjustava rohusegu abil⁶⁾. Seepärast pole vist küll kahtlust, et kinke äramuutmise põhjusteks võivad meie seaduste järgi olla haavamise kõrval selle sõna täpsas mõttes ka rängemad seaduserikkumised, mis toime tulnud kinkija isikliku puutumatus vastu, näit. temale haava löömine või kehavigastise tekitamine. Seda sama tuleb öelda ka laimamisest⁷⁾, mida uuema juriidilise terminoloogia järgi ei peeta haavamiseks, vaid eriliseks rängemaks kui haavamine vääriteoks⁸⁾. — Kuritahteline kinkijale tunduva varandusliku kahju tegemine on kinke äramuutmise põhjuseks isegi kui see tegu ei omanud kuriteo või üleasutamise iseloomu. Nii näit. võib kinkimine alluda äramuutmisele kui kingisaaja, olles kinkija võlgnik ja omades võimalust tasuda oma võlg tähtjaks, kaveliselt ei soorita maksimist, et selle läbi lasta kolmandate isikute nõudmistel kinkija varandust oksjonil hävitavalt ära müüa või selleks, et kinkijalt võimalus võtta kasulikku ettevõtet teostada⁹⁾. Kõigil neil või nendega sarnastel juhtudel on kinkimise äramuutmiseks küllalt tahtest, mis sihitud kahjutekitamisele, sõltumatult motiivist, mis kihutas säärasele teole. Seepärast on ükskõik, kas kingisaaja kahju tegi

6) I. 15 D. (47. 10).

7) Bukovski, Balti kubermangude tsiviilseadustik II anne, lk. 1976 lit. b.

8) Vene Seaduste kogu, vaatamata X an. I jao § 974. üldiselt ebarahuldavale sõnastusele, mainib haavamise kõrval ka laimamist, tunnistades viimase seaduslikuks põhjuseks.

9) Bukovski, seals. lk. 1975 lit. 5.

omakasu püüdel, enda rikastamiseks, või siis kättetasumise tundega mõne tõelise või arvatava haavamise eest. Kuid iseendast mõista, et kingisaaja poolt kinkijale ehkki teadlikult ka tehtud kahju ei anna kinke äramuutmise nõudmise õigust neil juhtudel, kui selline kahju on nende tegude paratamatuks tagajärjeks, millega kingisaaja kaitses oma õigusi või seaduslikke huvisid temale ähvardava tõsise kahju eest. Samuti pole alust kinke äramuutmist nõuda sel juhul, kui kingisaaja ei võimaldanud kinkijale teostada viimasele kasulikku kuid seadusevastast operatsiooni, näit. kontrabanti vedada. Peale selle on vajalikuks tingimuseks kinke äramuutmisel kinkijale kingisaaja poolt tehtud kahju põhjal selle kahju tunduvus. Küsimusele, kuidas eraldada tunduvat kahju mittetunduvast, meie seadustik vastust ei anna, rooma allikast¹⁰⁾ millel põhineb art. 4484, võib ainult lugeda, et ses küsimuses otsustav tähendus antakse mitte mõnele objektiivsele ökonoomilisele kriteeriumile, vaid ainuüksi kinkija varanduslikule seisukorrale (*substantiae donatoris*).

Kinkija elu varitsemise mõiste alla käib mitte ainult tapmiskatse, vaid ka vahendite valmistamine selle kuriteo teostamiseks. Muidugi ainult siis, kui need ei kuulu täiesti kõlbmatute hulka. Selline vaade eluvaritsemise mõistele järeldub selgelt rooma allikast art. 4484 all, mille järgi kinge on äramuudetav, kui kingisaaja kaveliselt aetas mõnele hädaohule kinkija elu (*periculum aliquod donatori intulerit*). Igal juhul aga eluvaritsemine eeldab isiku poolt mõne teatava teo sooritamist, nii et ta olemasoluks pole küllalt kuritegelisest tegevusetusest. Viimast võib allutada art. 4484-le ainult end. Kuramaa piirkonnas, mille suhtes on öeldud, et kinke äramuutmist lubatakse ka siis, kui kingisaaja on jätnud kinkija hädaohus ilma abita. Ent kuritegelik tegevusetus võib avalduda säärases käitumises, mis kõlblisest vaatekohast mitte vähem, ennem

10) I. 10 C. 8, 56.

rohkem hukkamõistetav, kui mõni muu teise isiku elu varitsemine. Eriti kuulub see säärase väga hämmastava juhu kohta, kui inimene külmavereliselt pealt vaatab teise hukkumist, keda ta võiks päästa, ilma et tarvitseks oma elu hädaohtu asetada. Sääraste tegude suhtes avaldub teraval kujul Justiniaani koodeksist võetud art. 4484 pundulikkus. Kuid Justiniaani poolt otse loendatud tänamatusejuhte teiste analoogiliste peale laiendada ei või lubada, sest koodeksi tsiteeritud kohas (l. 10 C. 8, 56) on otse öeldud, et ainult nende ja mitte mingite teiste faktide põhjal on lubatud kinke äramuutmise¹¹⁾. Selle vaate on nähtavasti omaks võtnud ka meie seaduseandlus, sest ei art. 4484-as ega teistes koodeksimäärustes pole ei otseselt ega kaudselt osundatud kõrvalekalduvuse võimalusest rooma eeskujust käesolevas aines. — Juhinedes art. 4484 väljendamises Justiniaani õigusest, ei reprodutseeri meie seadustik ühte seal nimetatud reeglit. Ja nimelt, ta ei maini kinke äramuutmist kohustiste mittemääritamise puhul, mis kinkija kingisaaja peale pannud. Selle õigusliku normi puudumisel omab kinkija, kingisaaja süstemaatilisel lausa kuritahtlikul kõrvale hoidmisel töötatu täitmisest, ainult õiguse esitada hagi selle suhtes, mis ta oma kasuks välja tingis, kuid mitte oma seaduslikkude huvide kindla alalise kindlustise suhtes. Säärane kindlustis ilmset võiks olla ainult kingi kinkijale tagasisaamise tagajärjeks. Selle abinõu vajalikkus paistab teravalt silma eriti neil juhtudel, kui elatanud ja nõrgatahteline inimene võtab oma majja noore sugulase või sõbra ja annab sellele tasuta omandusõiguse oma varanduse peale tingimusega, et see teda kindlustaks korteri, söögi ja mõnede rahaliste summade andmisega. Kui seesuguse kingi saaja osutub sarnaseks oma psüühiliste omaduste poolest kuningas Leari vanemate tütardega, siis hagit õiguste endistami-

11) Ex his enim causis tantummodo donationes everti concedimus (l. 10 C. 8. 56.)

seks kohustiste põhjal osutuvad mitteküllaldasiks selleks, et kindlustada kinkija hädatarbeid ja ainsaks vahendiks vabastada teda alalistest, elu mürgistavatest tülidest ja kokkupõrgetest võib-olla ainult kinke äramuutmise. —

Meie seadus Justiniaani õiguse eeskujul lubab kinke äramuutmist ainult tegude põhjal, mis sihitud kinkija enese isiku või varanduse vastu. Selles suhtes erineb ta oluliselt modernsest Saksa õigusest¹²⁾ mis tunnustab kinke äramuutmise küllaldasiks aluseks ka kaudsel teel kinkijale kahjutegemise, näit. tegu, mis sihitud kinkija lähemaile isikule (nahe Angehörige), s. t. perekonnaliikmete ja sugulaste kui ka lähemas astmes olevate hõimlaste vastu. Vaevalt võib kahelda selle täienduse õigluses. Maksab ainult meelde tuletada Shakespeare'i Jago't, kes laimas mitte vihatud Othello't, vaid selle naist.

II.

Art. 4485 (B. E. S.) põhjal omab kinke tänamatuse alusel äramuutmise nõudmisõigus isikulist iseloomu. Seepärast võib teda esitada ainult kinkija ise, kuid mitte ta pärijad¹³⁾. See põhimõte on ka Justiniaani õigusest laenatud¹⁴⁾, kus ta muide üldisemas vormis on väljendatud, kui meie seaduseandluses, ja nimelt kõigile järglastele (*successores*) on omistatud. Selle üldisema vormeliga, muu seas, lahendatakse otseselt eitavas mõttes küsimus, kas ei kuulu ka konkursivalitsusele õigus esitada hagi kingi tagasiantõimise peale selle isiku tänamatuse põhjal, kellele maksujõuetu võlgnik kinkis. Meie õiguse järgi võib mainitud küsimuse eitavale lahendusele jõuda mitte seaduse tähe põhjal, vaid üldistel kaalutlustel neist sihtidest, mis seadus taotleb (*ratio legis*). —

12) B. G. B. § 530.

13) Kui aga hagi oli kinkija poolt esitatud, siis endastmõistetavalt kuulub ta pärimisele ühe-taoliselt muu varandusega.

14) l. 10 C. 8, 56.

Nagu Rooma, nii ka meie õigus ei luba erandeid reeglist, mis art. 4485 kindlaks määranud nii kinkija kui ka kingisaaja suhtes. Kuid, mis puutub kinkija pärijatesse, siis paistab imelikuna, et kinkija tapmise juhul kingisaaja poolt viimane omab õigust kinki alal hoida, kuna vähemraske kuriteo (näit. tapmiskatse või haavamise) puhul kinkimist võib ära muuta. Selle paistva anomaalia õigustuseks tuleb aga viidata sellele, et seadus tänamatuse juriidiliste tagajärgede määramisega taotleb mitte peamiselt riigi ja ühiskonna huviseid, mis karistusseadusega kaitstud, vaid kinkijale selle subjektiivse õiglustunde rahuldamise võimaluse andmist kingisaaja karistamise või andestamise abil. — Kingisaaja pärija suhtes tekib küsimus, kas on õiglane teda, kui nõudmine otseselt tema vastu sihitakse, tingimusteta vabastada kohustisest tagasi anda kink, mis sai pärandaja, kes osutus tänamatuks. Nähtavasti tuleb sellele küsimusele vastata eitavalt sel juhul, kui pärija osa võttis teost, milles avaldus pärandaja tänamatus. Jõus oleva seaduse seisukohalt ei saa aga liituda küsimuse säärase lahendusega, sest mainitud juhul pärija, ehkki on õiguse rikkuja kinkija suhtes, kuid kingisaajaks ja järelikult tänamatuks ta olla ei saa. —

Tänamatuse põhjusel kingi tagasiantmise nõudmise isikulise iseloomu tagajärjeks on reegel, mis avaldatud art. 4486. Selle reegli põhjal on kinkija kohustatud tunnistama jõuseteks kõik koormised, mida kingisaaja enne tema vastu äramuutmise hagi¹⁵⁾ esitamist oli kingitud varanduse peale võtnud. Selle reegli suhtes võib teha kahesuguseid märkmeid. Esiteks on õiglane nõuda, et reegli mõju ulatuks ainult säärase kolmandate isikute peale, kes olid heas usus nende kasuks koormise loomisel, s. t. ei teadnud süüteost,

milles avaldus kingisaaja tänamatus ja seda enam polnud nende kaaslasiks teo kordasaatmisel. Ent art. 4486 ei pööra tähelepanu sellele olule. Teiseks peab tähendama, et koormise õiguse omandajate huvid, kes heausuliselt talitanud, pole küllalt kaitstud selle artikliga. Tõepoolest, teade hagi esitamisest kingisaaja vastu võib saabuda mitte õigel ajal selle omandajale. Selle tagajärjeks võivad tulla täitsa heausulised, kuid siiski mittejõused õiguslikud toimingud. Seepärast oleks olnud õigem, nagu meile paistab, tunnistada äramuudetavaks ainult säärast heausuliselt soetatud koormist, mis loodud mitte peale hagi esitamist kingisaaja vastu, vaid peale seda, kui omandaja on kolmanda isikuna kinke äramuutmise asjale kaasatud. — Jättes kinkijale õiguse oma huviseid kaitsta kolmanda isiku vastu säärase protsessuaalse vahendiga, ei või muidugi temale keelata õigust aresti pealepanekut kingitud asjale kohtult nõuda või hüpoteegiraamatusse märget sisse kanda, kui kinkeesemeks on kinnik. Peab aga tähendama, et säärase palve rahuldamine on sellest, kas kohus tunnistab kingi äramuutmiseks esitatud hagi tõeliseks. Ent tänamatuse küsimus oma olemuselt on selline, et kohus ainult haruldastel juhtudel võib enne asja sisulist otsustamist veenduda, kas kinkija hagiline nõudmine ei tekita kahtlust. Seepärast äsjamainitud vahendi praktiline tähendus pole suur. Seetõttu on kinkija sageli sunnitud, kõrvale jättes oma nõudlused kolmanda isiku vastu, esitama kingisaaja enese vastu hagi nii kingitud asja tagasisaamiseks kui ka hüvituse saamiseks varanduse väärtuse vähenemise eest kohustistega koormistamise läbi.

III.

Tänamatuse põhjal kingi tagasisaamise hagi objektiks pole mitte kõik see, mis kingisaaja kinkijalt saanud. Vastuoksa, kinkijal, vastavalt art. 4485^b, on õigus nõuda

15) Saksakeelses tekstis on hagi esitamise asemel „kuni kingisaaja hagipalvest ärakirja saamiseni“.

ainult „asja enese tagasisaamist päraldistega ja viljaga, kuid ka seda eeldusel, et asi on kingisaaja varanduses või et see on vähemalt veel rikastumise seisukorras kingi läbi.“ See reegel on võetud Rooma õigusest ja Savigny ning Bluntschli arvamus mõõda annab ta kingisaajale soodustuse õigluse nimel, sest kingisaaja ei või mingil juhul kahju kanda temale tehtud kinkimise läbi¹⁶⁾. Meile paistab, et on raske tunnistada seda argumenti veenvaks. Tunduvas enamikus juhtudest on toores tänamatus mitte möödaminevate hingeliste nähete, vaid tänamatu subjekti hinge sügavuses peituvate omaduste tulemus. Kui kinkija oleks neid omadusi teadnud kinkimise aegu, poleks kinget sündinudki. Seepärast, kui mitte formaal-juriidilisest, siis vähemalt kõlblisest vaatekohast tuleks tänamatule kingitud varandus lugeda tagasinõutavaks juba eksimuse põhjal, milles kinkija oli kingisaaja isiku iseloomu hindamisel. Seepärast eetiliseest vaatekohast arutades tuleks tänamatuse normaalse tagajärjena lugeda mitte kinke äramuutmist, vaid ta aluse maksvusetuks tunnistamist. Juriidilisest vaatekohast oleks aga säärase vaate läbiviimine seotud raskustega ja seepärast talitavad seaduseandlused õieti kui nad ta tagasi lükkavad. Siit aga ei järeldu veel sugugi, et kingisaaja ilmajätmine kõigest sellest, mida ta, nagu hiljem selgus, ei pälvinud juba kinkimise ajal, tuleks tunnustada põhimõtteliselt ebaõiglaseks. Selle vastu ebaõiglust nähakse selles, et tänamatule isikule soodustus antakse. Ebaõiglus avaldub erilisel teraval kujul, kui küsimusis: a) kas kingitud asi oleleb veel kingisaaja varanduses ja b) kas viimane on veel kingi läbi rikastumise seisukorras, pannakse *onus probandi* kinkija peale. Kuid art. 4485 formuleering viib oma tähe põhjal just säärasele tulemusele. Selle

artikli täpsa mõtte järgi on jaatav vastus mainitud kahele küsimusele vajalikuks tingimuseks kinkija nõudmise temale kingi tagasisaamiseks, siit aga järeldub, et kinkija — hagija osas — peab tõendama, et just säärane vastus on õige. Kuid see loogiline tulemus sünnitab hagijale mitte ainult raskusi, vaid enamikus juhtudest seab ta väljapäästamatusse seisukorda. Seepärast tuleks art. 4485 teksti muutes öelda, et kingisaaja peab temale kingitud varanduse tagasi andma, kui ta aga kuni tema vastu hagi esitamiseni pole sellest ilma jäänud ja pole enam kingi läbi rikastumise seisukorras. Siis oleks mainitud küsimusis, sest nad moodustaksid siis vaide objekti — *onus probandi* pandud *eo ipso* kostja peale. — Üldse paistab meile, kui piiratakse kinkija õigusi asja tagasisaamise peale, tuleks muretseda mitte kingisaaja enese, vaid tema kreditoride huvide eest. Kui viimastele sel ajal, kui nad krediiti usaldasid kingisaajale, selle toore tänamatuse fakt oli teadmata, siis pole õiglast alust neid ilma jätta õigusest võlgnikule kingitud varanduse peale sissenõudmist pöörata. See märkus puutub mitte ainult juba kingisaaja kuulutatud maksuvõimetuse või faktilise maksujõuetuse juhtudesse, vaid ka säärasesse tema asjade seisukorda, kui kingi tagasivõtt tooks endaga kaasa võimatuse kingisaaja võlgasid täielikult rahuldada.

IV.

Ülalesitatust nähtub, et Justiniaani koodeks ja selle eeskujul ka meie tsiviilseadustik piirab tunduvalt hagi esitamise õigust tänamatu kingisaaja vastu ja nimelt kolmes suhtes. Esiteks on mainitud hagi lubatud ainult tänamatuse nende juhtude põhjal, mis seaduses nimeomaselt loendatud, kõrvaldades võimaluse neid laiendada analoogiliste toore tänamatuse avalduste peale, teiseks omistatakse sellele hagile karm isikuline iseloom ja kolmandaks hagi objektiks võib olla ainult hagilise nõude

16) „Vene tsiviilseadustiku projekti“ motiivid art. 266 jnrde, tsiteeritud Bukovskis (II, lk. 1976).

esitamise ajal olev kingisaaja rikastumine. Kuid meie seadus peale selle viitab veel ühele, Rooma õigusele tundmatule neljandale kitsendusele. See seisab selles, et art. 4483 põhjal Tallinnas, nii pea kui kink on üle antud ja kinnikute juures nii pea kui see on sisse kantud kinnistusraamatusse, pole selle äramuutmise mingil juhul lubatud! See reegel on ilmsesti sisse seatud kingisaaja enese huvides, kuid mitte kolmandate isikute huvides, kelle õigused on kaitstud ülalpool mainitud spetsiaalsete määrustega. Omalt sisult art. 4483 koondub sellele, et kinkija on õigustatud tagasi nõudma tänamatult kingisaajalt ainult seda, mis viimasele antud kinkelepingu põhjal, mis loob kohustusõiguslikud suhted, kuna *traditio* või kinnistusraamatusse sissekandmisega omandatud asja õiguse omandamine jääb äramuutmatuks. Selle artikli põhjal kaotavad määrused tänamatult kingisaajalt tagasinõudmise kohta Tallinna piires igasuguse praktilise tähenduse. Kindlasti ainult haruldastel juhtudel ilmutab kingisaaja oma tänamatust sel harilikult lühida aja kestel, mis eraldab kinkelepingu sissekandmisest hüpoteegiraamatusse või vallasasja kingisaajale üleandmisest. Raske on heaks kiita säärast kinkija õigust liiga kitsendavat määrust, mis võetud keskaegsest germaani õigusest. Määruste õigustamiseks, mis tunduvalt kitsendavad kinke äramuutmise hädide arvu, võib aga osutada suurtele, vahel isegi ülesaamatule raskusile, millega tuleb võidelda kohtutel asjade lahendamisel, mis põhinevad neil hädidel. Sellised kohtuasjad komplitseeruvad harilikult sellega, et neis faktidele, mis iseendast esinevad toore tänamatusena, võidakse vastu seada asjaolusid, mis talle hoopis teise iseloomu annavad. Siiski meie arvates kinke äramuutmise instituti ei võiks oma rakenduses tunduvalt kitsendada, seda enam tsiviilõiguse koosseisust välja heita. Seda ei või lubada sel põhjusel, et ta põhineb mitte formaalsel, vaid sisemisel, eetilisel

õiglusel. Liiatigi need raskused, mis tema rakenduses ette tulevad, on mitte vähemal määral omased ka teistele instituutidele, mis nõuavad kohtutelt kaatulemisi kõlblikest vaatekohast isikute käitumise üle, nagu minu seas abielu lahutamise juures. Meie jõusoleva õiguse kohta tuleb tähendada, et kinkimise äramuutmise instituti raamistikku peaks avardama, asendades tänamatuse juhtude loend kohtule õiguse andmisega, Saksa tsiviilseadustiku eeskujul (B. G. B. § 530), oma siseteadvuse põhjal lahendada küsimus, kas lugeda kingisaaja tänamatus tooreks ja seega kinkijale õigust andvaks kinki tagasi nõuda.

Selle küsimuse puhul tuleb käesolevas kirjutises piirduda lühikese viitega peamistele asjaoludele, mis raskendavad ta lahendamist. Need koonduvad sellesse, et 1) sageli kingisaaja tegi kinkijale küll kahju (ainelist või moraalselt), kuid peale selle osutas talle tasuta mõne teene ja 2) et sageli fakti, milles avaldus tänamatus, põhjused tuleb süüks arvata mitte üksnes kingisaajale vaid ka kinkijale.

Kahju, mis kingisaaja teinud kinkijale, ja sellele sama isiku poolt kasutoomine ühtivad n. n. tasuta kinkimises (*donatio remuneratoria*)¹⁷⁾. Selle õigusliku toimingu iseärasus seisab selles, et tema äramuutmise pole meie õiguse järele lubatud (art. 4504)¹⁸⁾. Selle artikli rakendamine

17) „Tasuvaks kinkimiseks loetakse säärast, mis tahakse saadud teenete tasuks“ (art. 4503).

18) Selle määruse vastu ei tule põhimõttelisest selsukohast vaielda, sest seda liiki õiguslikud toimingud põhinevad mitte ohvrikandval suurmeelsuse-tundel, vaid elementaarsel õiglustundel, mis püüab tasuda teisele isikule tema ohvrikandmise eest. Seejuures peab aga tähendama, et kinke äramuutmise nõudmise õiguse keelamine tuleks laiendada ka selle isiku peale, kes oma kinkimisega tekitab äratava põhjuse tasuta toimingu sooritamiseks ja viimase läbi sai ekvivalendi selle eest, millest ta vabatahtlikult loobus. Kuid seda meie seadus ei maini. Järjekindlaimaks osutuvad seega rooma õiguse määrused, mis lubavad remuneratiivse toiminguga kinki tagasinõudmist üldisel alusel, erandatud ainult see juht, kus selle objektiks on antasu kingisaaja poolt

praktikas pörkab suurte raskuste vastu. Sageli see, mis antud tasuna, kujutab endas nii tühise väärtuse, mida kuidagi ei saa lugeda ülesnäidatud teenete ekvivalendiks. Samasugune mittevastavus esialgse tasuta toiminguga ja remuneraatsiooni vahel võib ette tulla ka vastupidisel juhul, s. t. siis kui viimase väärtus on kõrgem sellest, mis remuneraator sai. Kuid on ka nii, et arutades küsimust, kas käesoleval juhul võib kõnelda remuneraatiivsest toimingust, satub kohus peaaegu ülesamatute takistuste peale. See märges kuulub eriti nendele juhtudele, kui isikute, kes vaidlevad remuneraatsiooni küsimuse üle, varanduslike seisukordade vahel on nii suur vahe, et kink, mis ühe arvates tühine, paisab teisele suure ohvrina.

Kinkija enese sundlus kingisaaja tänamatuses võib avalduda kõige mitmekesisemas vormis. Kõikide nende juureks tuleb lugeda kingisaaja liialdatud hinnangut oma iseloomu ja tegude üle. Omistades suurt tähendust kingisaajale osutatud teenetele, kinkija sageli, omakord vajades abi, kohtleb kingisaajat kui võlgnikku, kes seaduslikul alusel kohustatud tema vastu sihitud nõudmises. Vastavalt sellele ei pea ta tarvilikuks ja koguni mittesobivaks oma väärikusetundega, et anda aru kingisaajale sellest, millega seletub ta vajadus ja et koos temaga läbi arutada tekkinud

olukorda, et ratsionaalseid abinõusid tarvitusele võtta seisukorra parandamiseks. Neil olukorral kinkija valmisoleku asemel tema palvet täita leiab ees teda ärritavaid takistusi. Selle loomulikuks tagajärjeks on kokkupõrge kinkija ja kingisaaja vahel, mis võib viia kinkija haavamisele teoga või sõnaga kingisaaja poolt. Kui aga niusuguse fakti põhjal on esitatud kingi äramuutmise hagi, siis tuleb kohtul arutada keerulisi psüühilist laadi andmeid, et õieti kindlaks teha, kas tänamatus on säärane, mis tuleb lugeda tooreks. Et vältida kurbi komplikatsioone, mis esile manavad säärase hagi esitamise, peaks iga kinkija silmas pidama seda, et enam-vähem loomuliku olustiku juures korralik inimene, osutades teisele teenet, kannab küll ohvrit, kuid ühes sellega omandab eetilise hüve. Sellel vaatel asus suur filosoof ja õilis inimene René Descartes, kes vastas isikuile, kes teda tema poolt osutatud teenete eest tänasid: „Pole põhjust mind tänada, sest osutades teeneid teile, muretsesin ma rahuldust iseendale.“ Neis sõnuses peitub harmooniline ühtimine kahe, harilikult teineteisega võitleva printsiibi vahel: egoism ja altruism. See ühtimine leidis ilusa ilma väljenduse Béranger salmes: *Aimer c'est être utile à soi, Se fair aimer c'est être utile aux autres.*

Täitmise toimetusest ja sissenõudmise pööramisest hüpoteegikirjale (obligatsioonile).

M. Uesson.

Meil maksvas Tsiviilprotsessi seadustikus on kõige nõrgem ja vananenud see osa, mis käsitleb kohtuotsuste täitmist. See selgub kõige paremini, kui selle kõrvutame mõne uuema aja protsessiseadustiku vastava osaga. Nende normide peasiht on see, et võimaldada sissenõudjal oma nõudmise

kinkija elu päästmise eest. (I 34 § 1 D 39,5). Dernburg Pandekt. II § 108 lk. 297.

rahuldandamist ja ühes anda sissenõudjale ametnikule, meil kohtutäiturile, selged ja asjakohased reeglid, mille järele käia. Võrreldes meie seadustiku eelnimetatud osa vastava Saksa tsiv. prot. seadustiku osaga, leiame viimases mitmed iseärasused, mis otsuse täitmist hõlbustavad. Viimase seadustiku järele omandab sissenõudja sissenõudmise juures ühe väga tähtsa soodus-

tuse — pandiõiguse võlglaste varandusele, mille järele tema nõudmisel on eesõigus kõigi teiste, hiljem sellele samale varale pööratud nõudmiste ees; sissenõudjal on juba aresti pealepanemisel teada, kui palju ta sellest varandusest oma nõudmise rahuldamiseks võib saada. Meil maksva proportsionaalse rahuldamise puhul võib võlglane fiktiivselt välja antud võlakohustiste põhjal, mis hiljem sellele samale varandusele pööratud, sissenõudmise võimatuks teha. Muidugi võib ka pandiõiguse juures fiktiivsete sissenõudmiste teel varandust tõsistele sissenõudjatele kättesaamatuks teha, kuid ka praegu on see võimalik hariliku võõrandamise ja varanduse kõrvaletoimetamise teel. Seda aga võib takistada õigel ajal eelkindlustuse teel.

Peatähtsus on aga see, et varandust, mis kord niõelda sissenõudja käes, ei saa tagantjärele temalt kaudsel teel ära võtta.

Siis on meie protsessis veel liiga suur lugupidamine võlglaste taskute vastu, selle sõna otseses mõttes; kirjutatakse üles kas päris võõras varandus, millel mingisugune ühendus võlglastega; kuid võlglaste taskutest, kus tuhanded varjul, ei julgeta minna võtta. Saksa protsessiseadustik annab õiguse otsusetäitjale ametnikule ka võlglaste taskuid läbi otsida.

Äärmiselt puudulik on meie täitmise toimetuses osa, mis käsitab nõudmise pööramist kolmanda võlgniku kohustistele (ette nähtud § 1078). Säärast sissenõudmist esineb meie ajal väga tihti ja eriti just sissenõudmise pööramisel võlglaste päralt olevatele või panditud hüpoteegikirjadele (obligatsioonidele). Et eespooltähendatud korras sissenõudmise pööramine ei annaks mingisuguseid resultaate, siis on hakatud sissenõudmist teostama Ts. Kp. S. §§ 1072. ja 1077. korras. Kohtuläitur paneb aresti hüpoteegile ja määrab ta avalikule müügile nagu hariliku vallasvara; juhul, kui hüpoteegikiri (obligatsioon) on blankopealkirjata, saadab ta selle Ts. Kp. S. § 1077 korras kohtusse pealkirja tegemiseks. Kõigest

sellest toimetusest aga kolmandale võlgnikule, kinnisvara omanikule, ei teatata. —

Võib juhtuda, et kolmas võlgnik, kinnisvara omanik, on hüpoteegivõla täiesti või osalt rahuldanud, ja temal selle üle kreditori allkiri olemas, mis B. E. S. § 3533. põhjal on täiesti maksev.

Avalikul müügil hüpoteegikirja omandaja ei tea sellest midagi, kuid B. E. S. § 3475. järgi tuleb tal kõike seda arvestada. Tihti juhtub, et kolmas võlglane tasub oma kreditorile võla juba peale seda, kui hüpoteegikirjale arest on pööratud, milleks ta jälle B. E. S. § 3474. põhjal on õigustatud. Selle tagajärg on see, et hüpoteegikiri kaotab oma väärtuse ja saab spekulatsioonobjektiks.

Niisuguse ebaloomuliku täitmiskorra tekkimise põhjuseks on muu seas olnud meil üldiselt (ka ametlikult) maksma hakanud hüpoteegikirja (Hypothekenbrief, Hypothèque) nimetus „obligatsioon.“ Meil maksev Vene Seadustekogu (X. k. 2. j.) tunneb ka obligatsiooni (облигация), kuid koguni teises mõttes. Need on: 1) Vene riigi sisemise laenu paberid (Облигаций Государств. Внутренн. 4%o; 3,5%o займа, või lihtsalt государственная рента), 2) Riigi raudteede laenupaberid (консолидиров. облигаций Госуд. железн. дорог.), siis asutiste ja eraraudteede pantkirjad (облигаций). Säärastest „obligatsioonidest“ on ka juht Ts. Kp. S. § 1072—1077. ja 1844. Sellest on näha, et meie seaduste mõiste järele on need obligatsioonid börsil koteeritavad väärtpaberid. Need on „ettenäitaja“ peale ja võivad pealkirjaga nimelisteks tehtud saada. Seepärast ei või ka siin tekkida vaidlust B. E. S. § 3475. mõttes.

Vaatame nüüd, kuidas Saksa tsiviilprot. seadustik seda küsimust lahendab.

Umbes samane kord, nagu see meil, on ka seal ette nähtud väärtpaberite, aktsiate ning pantlehtede kohta. Sinna hulka kuulub veel ettenäitaja peale tehtud „Grundschuld“ ja „Rentenschuld“.

Meie seadustest erinevalt käsitlevad kolmandate võlgnikkude võlakohustiste ja muude varanduslike õiguste peale sissenõudmise pööramist ja teostamist 30 paragrahvi (§§ 828—855). Siia hulka kuulub ka sissenõudmise pööramine hüpoteegikirjadele. Viimase iseärasus on see, et peale aresti panemist (Verpfändung) hüpoteegikirjale, või ka enne seda, peab sellest kolmandale võlgnikule, kinnisvara omanikule teatama, ja sellest ajast peale on temal keelatud võla tasumine oma kreditorile.

Et sissenõudjale võimalust anda selle üle selgust saada, missugusel määral see hüpoteegikirja võib saada rahuldatud, — peab kolmas võlgnik kahe nädala jooksul otsuse-täitja kaudu oma vaidlused avaldama, kui tal neid on.

Sissenõudjal on kaks võimalust hüpoteegikirja suhtes: 1) ta võib selle nominaalväärtuse oma nõudmise rahuldamiseks üle võtta (mis üle tema nõudmise, tuleb muidugi rahas tagasi maksta). 2) ta võib seda sissenõudmiseks üle võtta, kusjuures ainult kolmandalt võlgnikult sisse nõutud summa suuruses nõudmine rahuldatuks loetakse. Niisuguse ülevõtmise korral kestab otsuse-täitmine seni edasi, kuni nõudmise korras raha ei ole sisse nõutud kinnisvaraomanikult; kui see kohtuprotsessiga sünnib, peab sissenõudja kolmanda isikuna asjasse ka

oma võlglast kutsuma. Niisugune sissenõudja rahuldamise kord kolmandatelt võlgnikudelt on ette nähtud ka lihtvõlakohustiste ja muude õiguste juures. Sissenõudja pole sõltuv kolmanda võlgniku heatahtlikkusest nagu meil; tahab viimane maksta oma võlga kohtutäiturile, siis maksab, ei taha — jätab oma võlglastele ja ka sissenõudjale maksmata.

Nii lahendab Saksa Ts. Kp. S. sissenõudmise pööramise kolmandale võlgnikkude võlakohustistele ja hüpoteegikirjadele täiesti otstarbekohaselt. Meil aga on seadustikus selle asemel tühi koht.

Tarvitusele võetud Ts. Kp. S. §§ 1072—1077. ette nähtud kord on selle poolest hädaohtlik, et siin kolmandale võlgnikule täitmisest sugugi ei teatata. Seda aga peaks tegema B. E. S. § 1465. põhjal.

Et meil eespooltähendatud korra juures nõudmise pööramine ka panditud hüpoteegikirjale on raskendatud, siis realiseeritakse harilikult panditud hüpoteegikirjad B. E. S. § 1466. põhjal kohtutäituri abita. Nimelt annab eespooltähendatud paragrahv pandipidajale õiguse, kui võlgnik võlga ei tasu, võlakohustise või hüpoteegikirja järele kolmandalt võlgnikult sisse nõuda või panti ära müüa. Siin on aga maksev see tingimus, et kolmandale võlgnikule peab teatama, et pant on üle läinud pandipidaja kätte.

Mõned ettepanekud asjaajamise lihtsustamiseks kohtutes.

R. Gabrel.

Küna meil viimastel aastatel on palju kõneldud ja kirjutatud valitsuseasutiste asjaajamise lihtsustamise vajadusest tööjõu kokkuhoidmise ja asjaajamise kiirendamise seisukohalt, siis tohiks olla ajakohane ka kohtute asjaajamise lihtsustamise küsimust kõne alla võtta.

Nagu teada, on 1864. a. kohtupidamise seadusi, mis omal ajal loeti eeskujulikkudeks, aegade jooksul juba mitmeti muudetud kohtupidamise korra lihtsustamise ja

protsessi kiirendamise sihiga. Nii kaotati tsiviilprotsessis n. n. üldine kord, seati sisse lihtsustatud kord ja viimane asendati jälle sunnitäite korraga; kriminaalprotsessi alal muudeti ära n. n. administratiivne garantii, seati sisse käskotsuste kord, kaotati kohtu alla andmise kamber. Peale selle on veel läbi viidud lihtsustusi kohtukutsete kättemandamise ja otsuste täitmise korras tsiviilasjades ja muid muudatusi.

Selles suunas võiks veel kaugemale.

minna, eriti tsiviil- ja administratiivprotsessi alal, ilma et õigusemõistmine kannataks, küll aga asjaajamine kiireneks ja vaev ning kulu väheneks.

Rahukogu esimeses astmes ei tule tsiviil- ja administratiivasjad enamikus otsustamisele esimesel kohtuistungil, sagedasti ka mitte teisel ja kolmandal, vaid tulevad ainult ettevalmistamisele otsustamiseks, kusjuures kohtul tuleb lahendada seda ettevalmistamist puudutavaid küsimusi eramäärustega. Neid määrusi peab kohus praegu tegema kolmeliikmelises koosseisus, kuna aga nende täitmiseks ette võetavaid kohtulikke toiminguid (tunnistajate ülekuulamisi, paiklikke ülevaatusi ja ekspertiise) võib ka praegu maksva seaduse järgi teostada üksik kohtunik. Vististi ei läheks midagi katki, kui kõik ettevalmistavad korraldused ja toimingud, mis vajalikud selleks, et asja küpseks teha otsustamiseks, antaks üksiku kohtuniku hoolde.

Ka asja otsustamise võiks üksiku kohtuniku kätte anda nõudmise õigeksvõtmise korral, samuti asja lõpetamise nõudmisest või palvest loobumise ja poolte leppimise korral, kui ka Ts. Kp. S. § 571. p. 1., 3. ning 4. ja § 584. ette nähtud juhtudel.

Siis kujuneks asja käik niisuguseks, et kohe pärast asja algatamise palve saamist määraks kohtu esimees või vastava osakonna juhataja asja jaoks ettekandja kohtunikude hulgast; see ettekandja-kohtunik teeks üksi kõik vajalikud korraldused, määrused ning toimingud, kuni asi otsustamiseks küpseks saab, ja alles pärast seda tuleks asi arutusele kohtu kolmeliikmelises koosseisus.

Samuti võiks ettekandja kohtunik üksi lahendada kohtuotsuse peale antud kajale või kaebusele käiguandmise küsimuse.

Üksiku kohtuniku määruste peale kaebamine tuleks võimaldada säärasel viisil, nagu see praegu on ette nähtud Ts. Kp. S. § 389.

Kohtuotsuste motiveerimisel tehakse meil praegu otstarbetult hulk tööd kahekordselt.

Nimelt korratakse kohtuotsuse või -määruse lõppvormis kõike seda, mis resolutsioonis juba olemas, nagu aasta ja kuupäev, kohtu nimetus, koosseis, asja nimetus ja otsuse või määruse resolutiivne osa. See kahekordne töö jääks ära, kui kohtuotsuse või -määruse motiivid kirjutataks resolutsiooni alla samale lehele või, kui ruumi ei jätku, sellele juurde lisatud lehtedele, nagu see oli viisiks okupatsiooniaegsetes kohtutes. Selle juures võiks n. n. ajalooline osa (asjaolud), mis praegu mõnel pool õige pikalt ja laialt kokku seatakse (enamasti kohtukantseleis nõudepalvest ja protokollidest vastavate osade väljakirjutamisega), olgugi et seadus seda ei nõua, ära jääda, kuna asjaosalistele asjaolud niikuinii teada on ja kõrgem kohtuaste näeb neid toimetusest, mis ühes kaebusega temale esitatakse.

Et kohut rahvale kättesaadavamaks teha, võiks üle viia rahukohtuniku alluvusse järgnevad lihtsamate asjade liigid: 1) abieluvanduse lahutamise lepingute väljakuulutamised, 2) kasulapseks kinnitamisest, 3) üleskutsed hüpoteekide kustutamiseks ja võladokumentide kadunuks tunnistamiseks ja 4) abielulahutused abikaasade ühisel palvel.

Ka järelevalve alal oleksid mõningad lihtsustamised läbiviidavad. Praegu maksva korra järgi esitavad notarid ja kinnistusjaoskondade sekretärid rahukogule iga kuu mõõdamisel aruanded kuu jooksul tehtud aktide ja tõestuste arvu ning nende eest saadud tasusumma kohta, mis siis rahukogu üldkoosolekul läbivaatamisele tulevad. Järelevalve mõttes ei anna need aruanded midagi. Nendel on puht-statistiline tähendus. Statistika otstarbeks oleks aga küllalt aastaaruandest, mis praegu ka esitatakse ja mille järgi rahukogu kontrollib notari kautsjoni täiendamist ning aktiraamatu lehtede pealt lõivu tasumist. Riigikassa heaks võetavate maksude kohta esitavad notarid ja kinnistusjaoskondade sekretärid iga kuu eest aruanded Otsekoheste maksude valitsusele.

Järelevalve vallakohtute ja alevi vaestlastekohtute üle kuulub praegu maksva sea-

duse järgi rahukogudele. Kuna aga vallakohtud ja alevi vaestelastekohtud on puht-valitsemisorganid, nagu linnagi vaestelastekohtud, sest õigusmõistmise funktsioone vallakohtutel enam ei ole, siis võiks järelevalve vallakohtute ja alevi vaestelastekohtute üle panna maavalitsuste peale. Viimastel oleks järelevalvet teostada hõlpsam kui rahukogudel, sest maavalitsused on vallakohtutele ja alevi vaestelastekohtutele suuremalt jaolt lähemal kui rahukogud, nimelt Valgamaal, Võrumaal, Põhja- ja Lääne-Eesti maakondades, Pärnumaal, Saaremaal, Läänemaal ja Järvamaal. Pealegi võiksid maavalitsused vallakohtute ning alevi vaestelastekohtute ja vastavate vallavalitsuste ning alevivalitsuste revideerimisi toimetada korraga.

Vallakohtute ja alevi vaestelastekohtute otsuste kinnitamine seaduses ette nähtud juhtudel ja nende otsuste peale antud kaebuste lahendamine kohtu korras peaks muidugi endiselt jääma rahukogude kätte, kusjuures alluvuse ühtlustamiseks tuleks need asjad üle viia rahukogu teisest astmest esimesse astmesse, kuna viimasele praegu alluvad linna vaestelastekohtutest tulevad asjad.

Lõpuks teeksin veel ühe ettepaneku, mille vastuvõtmine küll ei aitaks kaasa kohtute asjaajamise lihtsustamisele ega kiirendamisele, kuid siiski vajalik oleks terve mõistuse ja loogika, osalt ka õigekeelsuse seisukohalt.

Nimelt on meie alama kollegiaalkohtu praegune nimetus „rahukogu“ täitsa mõtetu ja mittevastav sellele mõiste, mida ta peab tähendama. Selle sõna all võiks mõista küll ennemini mingit kongressi, kuhu diplomaadid on kogunenud rahuläbirääki-

misi pidama või rahulepingut sõlmima, kui kohut. Venekeelne ametlik nimetus „sjezd mirovõh sudei“ vastas omal ajal tõesti sellele mõistele, mida ta pidi tähendama. Kuna see nimetus aga liiga pikk oli, siis tegi rahvasuu sellest „mirovõi sjezd“ ja sellest viimasest on siis tõlkimise teel kujunenud meie „rahukogu“. Kui see nimetus, kui mitteametlik, veel vähegi sobis vene ajal, kus sellega tähendati teise astme kollegiaalkohut, mis koostus selleks kokku tulnud rahukohtunikudest, siis ei ole ta sugugi, liiatigi veel ametliku nimetusena, kohane praegusele kohtule, kus esimene ja teine kohtuaste on ühendatud, kus teotsevad alalised kohtunikud ja kuhu ainult häda korral kooseisu täiendamiseks üht rahukohtunikku võidakse juurde kutsuda. Sellepärast tuleks nimetuse „rahukogu“ asemel võtta tarvitusele nimetus „ringkonnakohus“, nagu see on meie naaberriikides Lääne- ja Leedus algusest peale. Meil oldi alguses füüsiliselt tagasihoidlikud või häbelikud ja nimetati kohtupalat ringkonnakohtuks ning ringkonnakohtud rahukogudeks. Kohtupalati suhtes loobuti pärastpoole sellest häbelikkusest, alamate kollegiaalkohtute suhtes aga mitte.

Samuti tuleks meie kõrgema teise astme kohtu nimetusest kõrvaldada venemaiguline „palat“ ja tarvitusele võtta nimetus „kohtukoda“.

Kõik eespooltähendatud muudatused, kuivõrt nad osutuvad vastuvõetavateks, tuleksid läbi viia novellidega, kuna kavatsusel olevate kohtupidamise ja kohtukorralduse seadustikkude valmimist ja maksma hakkamist vist veel kaua oodata tuleb.

Arutlusi.

Valdusõigusest ja ta reformist („Rig. Zeitschr. für Rechtswiss.“ ilmunud kirjutisest).

Õigusmõistmise eeldus kultuurriigis on teaduslik töö. Meie kõrge ala esilab meile ka kõrgeid nõudeid. Ning nüüdsel puhtõiguste aduslikult mõttevaesel ja allikate kät-

tesaamise suhtes äärmiselt raskel ajal tõuseb iga tabava, järelemõtlemist äratava kirjatöö väärtus.

Ajakirjas „Rigische Zeitschrift für Rechts-

wissenschaft" ilmus viimases nr. (3/1929. a.) läti kohtuniku O. Zwingmann'i loeng: „Valdus moodsas õiguses“, mille näitlikus ja kõigekülgsus suurimat tähelepanu väärrib.

*

Uuem õiguse uurimine on näidanud, et see, mida kaua aega valduse mõiste iseloomustavaks omaduseks loeti ja mis eriti meie Balti Eraseaduses tänini väljendub, on mõtteksituse vili; ka on selgunud, et valdus moodustab tegelikult ühe kõige keerulisemaist õigusprobleemest.

*

Võhik ei tee vahet valduse ja omanduse vahel. Jurist aga eraldab järsult valduse, kui tegeliku võimu asja üle, omandusest, s. o. õigusvõimust asja üle (valdus ei moodusta õigust: ta on ainult fakt).

*

Nagu suurem osa kodanlikõiguslikest doktriinidest, nii on ka valduse õpetus rooma õigusest pärit.

1803. aastal ilmus Friedrich Savigny kirjatöö: „Valdusõigus“, kus rooma õiguse ja pandektide raamatute alusel valdusõpetus järgmiselt formuleeriti:

Valduse mõiste koostub kahest elemendist: tegelik asja üle valitsemine — *corpus* — ning valdamistahe — *animus*; see valdamistahe — *animus possidendi* — väljendub [soovis käesviibiva asja suhtes end omanikuna ülal pidada — *animus domini*, olgugi ei asja pidaja tegelikult omanik ei ole ja seda teab. Valdajaks osutub niiviisi mitte ainult omanik, vaid ka arvatav omanik, isegi röövel ja varas. Tingimata tarvilikud on mõlemad elemendid: *corpus* ja *animus* (valitsemine ja soov kui omanik talitada); ainult siis on asja pidaja täisõiguslik *possessor* (valdaja).

Puudub aga pidajal *animus domini* (soov nimelt kui omanik talitada), siis jääb järele puhas *corpus* (käespidamine) ning see annab lihtsa *detentio*, s. o. asja valitsemise võõral — mitte omal — nimel (*nomine alieno*); *detentor*'il on ainult tahe asja võõral nimel pidada — *animus alieno no-*

mine possidendi. *Detentor*'id on näit. rentnik, deposiitor (vara hoidja), mandataar (ülesande täitja), kes talitavad rendileandja, deponendi, mandandi nimel; nad on ainult asemikud valduses.

Possessio — täisõigusliku valduse — tähtsus seisab selles, et *possessor*'il on õigus oma valduse puutumatus nõudmisega kaitsta (*interdictum retinendae possessionis*) või äravõetud valduse tagasiandmist nõuda (*interdictum recuperandae possessionis*), kusjuures valitseb reegel, et petitooriline vaidlus possessoorilises nõudeasjas on lubamatu, s. t. et osutamist rikkuja õigusele valdust rikkuda possessoorilises kohtuprotsessis vastu ei võeta; ka on *possessor*'il õigus valduse rikkuja vastu vägivalda tarvitada.

Vastupidi *detentor*'il puudub possessooriline kohtukaitse: *detentor*'it (rentnikku j. t.) kaitsta pidamise rikkuja vastu võib kohtu ees ainult see, kelle nimel ta talitab (s. o. rendileandja j. t.); ainult kriminaalkohtusse võib küll *detentor* ise kaevata.

Peale algupärase valduse olevat Savigny õpetuse järele veel kaudne valdus olemas, mis tekkivat siis, kui algupärane valdaja oma valdusõiguse kellelegi teisele üle annab; säärasel kaudsel valdajal olevat seepärast ka *animus domini* ja järelikult kohtu kaitse. Kaudseks valdajaks loeb Savigny: *emphiteuta*'t (võrdub põlise rentnikuga), pandipidajat, prekaristi (asja kasutajat kuni esimese nõudeni), sekvestrit (vaieldava asja valitsejat tuleva võitja huvides).

*

Kirjeldatud Savigny valdusõpetus on kolmveerand sajandit õigusteadusliku mõtte ainuvalitseja olnud.

Kuid 1889. aastal ilmunud Rudolf Ihering'i raamat pealkirja all „Valdamistahe“ kuulutas Savigny teooriale sõda. Teravmõttelisel, aegedal viisil kipub Ihering Savigny õpetusele kallale, mida ta „subjektiivsuse teooriaks“ nimetab (kui isiku tahtemomendile põhinevat), ning tõendab, et see ei ajaloolisest, loogilisest ega ka praktilisest

vaatekohast arvustust välja ei kannata. — Savigny teooria ajalooline alus on rooma juristi Paulus'e kaks lauset, kus nagu ei tunnustata rentnikku valdajaks erilise tahte — *animi possidentis* — puuduse tõttu; kuid ühelgi teisel rooma juristil ei leidu sõnagi säärasest *animus possidentis*'est. — Loogilisest vaatekohast ei vääri Savigny „subjektiivsuse teooria“ ka lugupidamist: tema alusmõiste, nagu peaks valdaja tahe sellele pööratud olema, et asja oma nimel pidada, mispärast valdus nagu kokkukõlas polevat tahtega asja teise jaoks pidada, — on vildak, sest et valdusvahetuskord kunagi teist kuju ei oma, olenedes sellest, kas isik enese või kellegi teise jaoks vallata soovib; eriti hoopis mõttetult on tees, nagu sooviks alati *detentor* asja omaniku jaoks saada: usufruktuuar ja rentnik valdavad silmapaistvalt oma enda huvides, s. o. enese jaoks; agaralt vaidleb siis Ihering Savigny arvamuse vastu, nagu võiks üksi seda valdajaks lugeda, kes asja kui omanik valitseda tahab (*animus domini*): saata valdajat omaniku juurde kooli tähendab tervet vahetorka valduse ja omanduse vahel pähe asetada: on ju valdus — varasem, omandus — hilisem nähtus; peale selle võtab ju Savigny ise õigeks, et teatavalt puhkudel, nagu *emphiteuta*, pandipidaja, prekarist, sekvester, on valdus olemas ka ilma *animus domini*'ta; selliste juhtumuste tarvis lõikab Savigny „kaudse valduse“ mõiste valmis; selle „kaudse valduse“ ülesseadmine aga moodustab Savigny terve valdusteooria pankrotiks kuulutamist, sest et reegel lubab küll erandit, mõiste aga erandit ei salli; „valduse mõiste toovad tingimata *animus domini* kaasa, nii et valdus ilma *animus domini*'ta kuulutatakse mittemõeldavaks. Kuid ikkagi on ta mõeldav! sellega on kõik öeldud“. Lõpuks, ka praktilisest vaatekohast on Savigny „subjektiivsuse teooria“ täitsa kõlbmatu, kui silmas pidada valduskaitse protsessuaalset külge: tõendamisküsimusest *animi domini* suhtes lähevad Savigny ja tema järeletulijad vaikides

mööda; nad ei talle, kes pooltest peab *animi domini* olemasolekut tõendama, ega ka seda, mil viisil võiks niisugust tõendamist teostada ja missuguse mõõdupuu järelle võiks kohtunik *animus domini*'t ära tunda; kuna *animus domini* olevat valduse eeldus, peaks ehk nõudja — valdaja seda tõendama; kuid mil viisil? teatavat soovi tõendada on ju lihtsalt võimatu.

Omalt poolt seadis nüüd Rudolf Ihering oma valdusteooria üles, mida ta vastandina Savigny „subjektiivsuse teooriale“ nimetas „objektiivsuse teooriaks“ (sest et isiku tahetoment siin osa ei mängi). Ihering'i arvamuse järele põhineb just tema valdusteooria rooma õigusel, kuigi ta seal ainult kaudselt väljendub. Roomlased lasksid *detentio*'t (kui vastandit valdusele) tekkida ainult praktilise elu põhjustel ja nimelt neil juhtudel, kus sotsiaal-politilised kaalutlused nõudsid pidaja sõltuvust valdajast, s. o. rendil, mandaadil, deposiidil j.n.e. Iga kord aga, kui *detentor*'i sõltuv seisukord õigusvahetorka otstarbega kokkukõlas ei ole — nagu pandipidajal, põlisel rentnikul, sekvestril (teiste sõnadega Savigny „kaudse valduse“ puhkudel), — on tarvilik õiguslikult kaitstav valdus. Ihering'i teooria seisab nüüd selles, et alati tekib valdus, kui mitte spetsiaalseadus *ad hoc* ette nähtud juhtudel otsekohe *detentio*'t ei loo. Subjektiivne tahe ei mängi siin osa: objektiivse reegli vastu on ta võimetu. Nii Savigny'l kui ka Ihering'il on järelikult *detentio* mõiste üks ja seesama (õiguslikult kaitseta valdusvahetorka), kuid *detentio* eeldused lähevad lahku: Savigny „subjektiivsuse teooria“ järele on *detentio* eelduseks *animi domini* puudus, Ihering'i „objektiivsuse teooria“ järele luuakse aga *detentio* iga kord spetsiaalseadusega ja nimelt (hoopis sõltumata valdamistahtest) neil juhtudel, kus seaduseandja seda sotsiaal-politilistel kaalutlustel tarvilikuks loeb.

*

Savigny õpetuse hukkamõistet arvustamine Ihering'i poolt kutsus — nagu võis

oodatagi — juristide peres ärritustormi välja. Ning üks etteheide Ihering'ile oligi õige: ta sattus teatavasse vastuollu, kui ta ühelt poolt agaralt vaidles *animi domini* vastu, teiselt poolt aga ise ei vabanenud täiesti tahtemomendist, sest et ka Ihering'i õpetuse järele peab valdaja või *detentor*'i vahekorid asja suhtes ikka „soovitud“ olema, nii et valdusvahekorid moodustab ikkagi tahte väljendust, „ilma tahteta polegi valdust“.

See vaade ei vasta valduse tegelikule mõistele ja ongi — nagu allpool ette tuakse — praegusel ajal ära langenud.

Igatahes on Ihering valdusõpetuse arenemisele kaasa aidanud ja seda uuele teele juhitanud. Kahjuks jäi ta poole tee peale seisma ja tema õpetuse vili langes hilisemale ajale kätte.

Nii palju teooriast.

*

Mis puutub praktikasse, siis oli see ammu juba seda teed läinud, mida temale elu näitas.

Vanale saksa õigusele oli *animus domini* tundmatu. Valdus vastas seal mõistele „Gewere“. „Gewere“ oli selle käes, kes tegeliku või arvatava õiguse põhjal asja kasutas, sellest tulu saades; peale omaniku võis järelikult ka vasall, põline rentnik, lihtrentnik, pandipidaja j. n. e. „Gewere“ teostajaks olla. Kes aga asja valitses teise kasuks või, pidades küll asja oma huvides, mingisugust tulu ikka ei saanud, — sellel „Gewere“ puudus.

Rooma õiguse retseptioon pani ka Sakamaal pandektide valdusteooria maksma ning, raskesti rikkudes (nagu rõhutab Ihering) kohalist õigust ja rahvuslikku õigustunnet, muutis rentniku, kellel enne „Gewere“ oli, kaitseta roomaõiguslikuks *detentor*'iks.

Kuid rikutud õigustunde jaluleseadmiseks astus välja *detentor*'i kaitsjana Saksa kohus, kes — vaatamata romanistide protestile — võttis kasutusele *detentor*'i heaks kaks ka-

noonilise õiguse kaitseabinõu: n. n. *summarissimum* ja *actio spoli*.

Saksa kohus sai õieti sellest aru, mida teooria ei tahtnud õigeks võtta: et nimelt iga pidamisvahekorid, ka lihtne hoiuvahekorid, nõuab õiguslikku kaitset, sest et riik avaliku korra huvides ei tohi tegelikkude vahekoridade omavolilist rikkumist lubada. Just õiges vastuses küsimusel „valduskaitse aluse“ üle peitub võti terve valduskaitse küsimuse lahendamiseks. Selle doktriini üle vaieldakse. Ikkagi ei jäta suurimate tsiviilõiguse autoriteetide arvamus kahtlust selles, et „valduskaitse alus“ milleski teises ei seisa, kui „omavoli keelus“; kuna aga omavoli võiks pöörduda nii valdaja kui ka *detentor*'i vastu, siis tulebki mõlemaid kaitsta ühetasaselt. Mispärast usufruktaaar, rentnik, hoidja j. n. e. peavad omavoli vastu kaitseta olema, varast aga kaitstakse oma valduses nagu omanikku, — sellest küll keegi aru ei saa, kelle terve mõtlemisvõime mitte Savigny valdusteooria tõttu rikutud ei ole.

Andes *detentor*'ile possessoorilist kaitset, mõjus kohtupraktika õigustparandavas mõttes ning aitas kaasa valdusõiguse reformile moodsas seaduseandluses.

*

Oma referaati jätkab O. Zwingmann seaduseandluse vaatlusega valdusõiguse küsimuses:

Meie Balti Eraseaduses selgub valduse maksev mõiste järgmisest kahest §-ist: § 625: „Asjade valdus on omandusõigusele vastav tegelik valitsemine asjade üle. See leiab aset, kui keegi asja tegelikult oma täielise võimu all peab tahtega omanikuna asja üle korraldusi teha“; ning § 626: „Kes asja küll tegelikult oma võimu all peab, kuid kedagi teist asja omanikuna tunnustab, ei ole — kuigi tal asja pidamiseks õigus on — selle valdaja, vaid on ainult asja pidaja ja tähendatud teise valdaja asemik“.

Sellega leiame Balti Eraseaduses puhtal kujul Savigny õpetuse *animi domini* kohta

kõigi puudustega, ilma kõige väiksema paranduseta ja isegi tunduva halvenemisega: kuna Savigny katsub auku omas teoorias sellega katta, et teatavalt puhkudel ka ilma *animus domini*'ta ta ikka laseb valdust tekkida — n. n. valdus (valdusõiguse enda üleandmine algupärase valdaja poolt pandipidajale, prekaristile, sekvestrile), — ei tunne B. E. S. ühtegi erandit §§ 625. ja 626. reeglist selle kohta, et valdus eeldab tingimata *animus domini*'t. Meil väljendub *animi domini* eeldus teravamas vormis. Valduseks loetakse n. n. omandusvaldus, s. o. tõelise, arvatava ja fiktiivse omaniku valdus (omanikkude hulka arvatakse meil ka kasutusomanik B. E. S. § 947. järele). Prekarist aga, sekvester, käsipandipidaja ei ole B. E. S. järele — vastuolus Savigny õpetusega — valdajad. Isegi sellest on veel vähe: ei tunne B. E. S. ka Saksa kohtupraktika poolt *detentor*'ile antud kaitseabinõusid (*summarissimum* ja *actio spolii*), nii et meie *detentor* on hoopis kaitseta.

Meie kohtupraktika on küll ka katseid teinud valdusõiguse teravusi pehmenendada, kuid valitsev tõlgendamine on üldse ikka *detentor*'i ilma possessoorilise kaitseta jätnud.

Niisugune B. E. S. kange kinnipidamine pandektiõiguse valdusteooriast on seda imeilikum, et veel vanemad kodifikatsioonid sisaldavad ikka selle teooria silmapaistvaid parandamisi.

Siin kõige pealt tuleb peatuda Prantsuse koodeksil.

1803. aastal ilmunud Napoleon I *Code civil* § 2220. järele valitseb iga kord eeldus, et asja pidaja talitab oma nimel ja omaniku tiitliga: teiste sõnadega, iga isik, kes asja oma käes peab, loetakse selle juriidiliseks valdajaks ning *animus domini* — valdamistahet — presumeeritakse nii kaua kui pole tõendatud vastupidist. See oli tol ajal suur samm edasi, sest et tõendamisküsimus oli sellega juba päevselge: nõudja-

valdaja peab ainult tõendama, et asi tema käes oli; vastase poole hooleks jääb tõenduste esitamine selle üle, et nõudja valitseb asja võõral nimel, s. t. mitte juriidilise valdajana.

Vana valdusõpetuse teine muudatus väljendub *Code civil*'i § 2232.; kuna pandektiõiguse ja ka B. E. S. (§§ 688. ja 694.) järele kaitstakse ka seadusevastast valdust, ei teki valdus *Code civil*'i § 2232. järele ei omavoliliselt ega prekariumist (asja tarvitamiseks andmisest kuni esimese nõudeni); kokkukõlas sellega tunneb ka prantsuse protsess (§ 23) valdusnõuet üksi siis, kui valdus põhineb õigel tiitlil (*titre non precaire*).

Lõpuks, vallasvara kohta ei tule prantsuse õiguse järele valduse küsimus üldse arvesse, sest et *Code civil*'i § 2279. põhjal: „*En fait de meubles la possession vaut titre*“ (vallasvara kohta moodustab valdus omandustiitli): isik, kellel vallasvara käes, loetakse selle omanikuks; seepärast ei vajagi vallasvara pidaja Prantsusmaal valduskaitset — ta nõuab ja vaidleb kohtu ees juba asja tema käesolemise tõttu omaniku protsessuaalõigustega; vallasvara valdus langeb suurema õigusega — omandusega — kokku ja erilist teostamist enam ei tingi (erandi moodustavad Prantsusmaal ainult varastatud ja kaotatud asjad). Prantsuse doktriin läheb siin isegi liiga kaugele, kui ta vastaspoolele keelab tõenduste esitamist vallasvara pidaja õiguse ümberlukkamiseks; see juba õige ei ole; küllalt on silmas pidada mööblite, muusikariistade, riiete üüritamist, raamatute laenu j. n. e.; kaugeitki mitte alati ei kata teineteist vallasvara valdus ja omandus.

Prantsuse õiguse kirjeldatud põhimõtte (vallasvara valduse omandustiitlikus tunnistamine) on üle võtnud Itaalia, Saksamaa, Šveits (kaks viimast on teda õieti pehmenetanud, üksi „eeldust“ tunnustades valdaja omandusõiguse suhtes ning vastaspoolele lubades ümberlukkavaid tõendusid esitada).

Seletatav on tähendatud põhimõtte maksmapanek äärmise raskusega omandusõigust

vallasvara peale tõendada (see tõendamine kandis hüüdnime „*probatio diabolica*“).

Tuleb lõpuks toonitada, et see põhimõte käib ainuüksi vallasvara kohta. Kinnisvara kohta on otsustav kinnistusraamat ning omandusõiguse tõenduseks osutub seal väljavõtte raamatust.

*

Itaalia 1865. aasta *Codice civile* kordab (osalt isegi samade sõnadega) Prantsuse *Code Napoléon*'i määrusi valdusõiguse üle.

*

Austria 1811. aasta „Üldine kodanlikõiguslik seadustik“ on, võrreldes Prantsusmaa tsiviilõigusega, taha jäänud: seal leidub valdusõiguse suhtes ikka muutmata pandektide *corpus* ja *animus, possessio* ja *detentio*. Nagu ka *Code civil* ja meie Balti Eraseaduski, ei tunne Austria seadustik isegi Savigny kaudseid valdajaid (pandipidajat, prekaristi, sekvestrit). Uuemeelne on Austria seadustik ainult tõendamisküsimuses, kust ta, jälgides Prantsuse eeskju, § 323 määrab: „Asja valdaja heaks valitseb eeldus maksva tiitli kohta“ (see reegel käib Austrias ka vallasvara kohta, sest et määrus: „*En fait de meubles la possession vaut titre*“ on siin tundmatu).

*

Saksamaa maksvas kodanlikõiguslikus seadustikus — B. G. B. — on ülevõimu saanud Ihering'i õpetus, mille mõju all muutus siin valdusmõiste.

Animus domini (omaniku valdamistahe) kadus. Valduse üldmõiste iseloomustatakse B. G. B. järele ükski veel tegeliku võimuga asja üle, mille saamisega algab ja mille kaotamisega lõpeb valdus (B. G. B. § 854 ja 856). Pandektide kahest valdusmõiste osast — *corpus* (tegelik võim) ja *animus* (valdamistahe) — jäi järele ainult esimene: *corpus*; *animus* on ära langenud ning ühes sellega on kadunud ka vahe valdaja ja *detentor*'i vahel pandektõiguslikus mõttes. B. G. B. üldreegli järele loetakse igat asjapidajat valdajaks.

Kuid sellest reeglist ongi erandeid. Kui keegi teostab tegeliku võimu asja üle teise eest viimase majapidamises või äris või säärases vahekorras, et ta peab teise näpunäiteid asja suhtes täitma, siis on B. G. B. § 855. järele valdajaks ainult see teine. Esimesel ei ole valdust, vaid on ainult pidamine; ta on valdaja lihtne asemik ja nimetatakse valdusabiliseks (*Besitzgehilfe*) või valdusteenijaks. (*Besitzdiener*). Valdusabilise mõiste eeldab, et see seisab valdaja suhtes väliselt nähtavas sõltuvuse vahekorras, nii et valdaja võib asja igal ajal tema käest ära võtta. Valdusabilised on näit. kodukondsed, teenijad, vabrikutöölised, äriabilised, kuid ka mõisainspektorid, seltsi eestseisus, aktsiaseltsi direktorid; kõik need peavad vara mitte oma heaks, vaid sõltuvuses teistest, kui viimaste käsualused asemikud.

„Valdusabilise“ suhtes järelikult on B. G. B. detentsiooni mõiste alal hoidnud, kuid — olgu toonitatud — mitte Savigny „subjektiivsuse teooria“ alusel (puudub *animus domini*), vaid Ihering'i „objektiivsuse teooria“ põhjal (spetsiaalseadusega fikseeritud erand). Valdusabilisel puudub posessoriline kaitse, küll aga on ka temal omaabi õigus (B. G. B. § 860).

Ka B. G. B. järele on valdus kas otsene (unmittelbar) või kaudne (mittelbar). Otsene valdaja teostab oma valdust isiklikult või lihtsa valdusabilise kaudu. Kaudsel valdajal on ainult teatav kaasvalitsemine otsese valdaja kõrval, nagu näit. rendileandjal (kaudsel valdajal) rentniku (otsese valdaja) suhtes; B. G. B. § 688 kõlab: „Kui keegi valdab asja kasutajana, pandipidajana, rentnikuna, üürnikuna, hoidjana või säärases vahekorras, mille põhjal ta kellegi teise suhtes on teatava asja peale valduseks õigustatud või kohustatud, — siis on ka see teine valdaja (kaudne valdus).“ Kui järelikult asja valdaja oma valduse ajutiselt teisele üle annab, siis on esimene — kaudne, viimane — otsene valdaja. Säärase kaasvalduse loomine eeldab alati valduse üle-

andmist teatava pikema aja peale ja on harilikult sihitud asja valitsemisele või kasutamisele. Kuid sõltuvuse vahekorda, nagu valdusabilisel, siin ei ole; valdusabiline peab asja oma peremehe nõudel välja andma, otsene valdaja aga kaudse valdaja käsust ei sõltu; seepärast polegi eestkostja, testamenditäitja, konkursivalitseja mitte valdusabilised, vaid otsesed valdajad.

B. G. B. uue valdusõpetuse praktiline lõppsaavutis seisab selles, et vara kasutaja, rentnik, üürnik, hoidja, speditöör on B. G. B. järele täisõiguslikud valdajad, kuna nad pandektiõpetuse järele olid õiguseta *detentor'id*, omaniku lihtasemikud valduses.

Niisuguseks osutub selle mõttevoolu võidu vili, mis saavutati kohtupraktika poolt alustatud ja Ihering'i hiilgava väljastumisega otsustatud ägedas võitluses romanistidega *detentor'i* kaitseks.

Mis puutub B. G. B. valduskaitse, siis vastavad siin „nõue valduse puutumatus hoidmiseks“ ja „nõue rikunud valduse jaluleseadmiseks“ (*Besitzstörungsklage* ning *Besitzentsetzungsklage* — B. G. B. §§ 861 ja 862) pandektiõiguse kahele possessoorilisele interdiktile (*interdictum retinendae possessionis* ning *interdictum recuperandae possessionis*). Mõlemad valduskaitse nõuded on nii otsese kui ka kaudse valdaja käsutusel ning otsene valdaja (näit. rentnik) võib neid isegi kaudse valdaja (rendileandja) vastu tarvitada.

Puuduliiku valduse (*vittiosa possessio*) roomaõigusliku mõiste asemele: „*vi, clam, precario*“ (vägivallaga, salaja, kinnipidamisõiguseta vastu andja soovi) astus Saksa seadustikus (§ 858) — „keelatud omavoli“ (verbotene *Eigenmacht*), mille mõiste on laiem.

Omaabi õigus on B. G. B. § 869. järele laiem, kui näit. meil (B. E. S. § 683): valdaja ei ole mitte ainult õigustatud end keelatud omavoli vastu kaitsma, vaid võib ka juba äravõetud valduse ajaviitmata kallale tungimisega omale vägisi tagasi võtta.

Reeglist, mille järele possessoorilises

(valduskaitse) protsessis ei ole lubatav petitooriline vaidlus (viitamine valduse rikkuja õigusele), on B. G. B. § 863. järele erand tehtud vaidluse jaoks selle üle, et valduse rikkumine ei olla „keelatud omavoli.“

Vastuolus prantsuse õigusega võib Saksaamaal ka valdusprotsessi kestel iseseisvalt omandusnõudega esineda ning ümberpöördukt.

Kui näid silmas pidada ülalesitatud saksa õiguse valdusõpetust, siis kõlab ootamata üllatusena B. G. B. valdusmääruste lõpp-paragrahv (872): „Kes valdab asja, kui oma omandust, on omandusvaldaja (*Eigenbesitzer*).“ Sellega nagu püstitakse iseäralise valdusviisina jällegi omandusvaldus, mis pole muud kui Savigny vana omandusvaldus (saksa teaduses räägitakse isegi kasutaja, pandipidaja ja t. valdusest vastandina omandusvaldusele, kui võõra valdusest — *Fremdenbesitz*). Kõik see käib risti vastu B. G. B. valdusmõistele, mille uudis seisab just selles, et valdus lahutatakse kunstlikust sidumisest omandusega ja viiakse lihtsa mõiste alla: „tegelik võim asja üle.“ Kuid lähemalt vaadates selgub, et „omandusvaldus“ ja „võõra valdus“ Saksa seaduses ja teaduses on puht-teoreetilised konstruktsioonid ilma kõige vähema praktilise tähtsusetat: mitte millegagi ei eraldata ükski paberil leiduvat „omandusvaldust“ valduse üldmõistest, ning vastuolu langeb tegelikult lihtsalt ära. Mis aga tähendab siis see hoopis üleliigne § Saksa seadustikus? Nähtavasti on see ainult omamoodi kompromiss mitte täiesti veel kustunud Savigny endise vägeva õpetusega. Tekib peaaegu mulje, nagu oleks seaduseandjat — peale uue õpetuse mahakirjutamist — südametunnistus piinama hakanud, mispärast ta ei julgenud B. G. B. valdusmääruste taha punkti panna ilma Savigny maetud teooria jumalagajätmiseta ja sellele mälestussamba püstitamiseta lõpp-paragrahvis 872.

Ka doktriinis ongi Savigny *animi domini* mõju ikka veel nii suur, et silmapaistvad

õigusteadlased — sõltumata seaduse ja selle motiivide selgest tekstist — ei suuda täiesti loobuda kombekssaanud valdamis- tahtest.

*

Saksa B. G. B. poolt alustatud valdus- õpetuse reform leidis jätkamist Šveitsi tsi- viilseadustikus (Z. G. B.).

Ka siin on „tegelik võim asja üle“ val- duse ainueeldus (Z. G. R. § 919). Valda- mistahe — *animus* — arvesse ei tule; ka ilma tahteta ja isegi isiku tahte vastu tek- kib ikkagi valdus (näit. kirjad postkastis, õuetoodud sõed, võõra maa peale pandud varastatud asi — kõigil säärastel juhtudel luuakse valdus).

Seistes niiviisi samal seisukohal nagu B. G. B., ei sisalda aga Šveitsi Z. G. B. ühtegi näpunäidet Saksa „valdusabilise“ (Besitzgehilfe) peale. Ikkagi ei ole — nagu selgub seaduseandlikest motiividest — Šveitsi seadustik kunagi tahtnud kõrvaldada vahet valdaja ja valdusabilise vahel; ta on ainult loobunud „valdusabilise“ mõiste de- finitsioonist seadusetekstis, leides selle mõiste piiride tõmbamist ja temate tabava, täpsa kirjelduse andmise võimatu ning Saksa vastava määruse mitte rahuldava olevat. Šveitsi õiguse järele otsustatakse iga kord *ad hoc* juhtumuse oludele vasta- valt, kas on tegemist valdajaga või valdus- abilisega; mõõdupuu peaks ka siin selles leiduma, kas on sõltuvusvahetõrge niisu- gune, et valdaja võib igal ajal asja ära võtta või mitte; on see nii, siis osutub sõltuv isik liht-valdusabiliseks (küsimus — sõltumata valduskaitsest — on tähtis krimi- naalõiguses, kus valdaja vastu võib süü- distus tekkida asja omandamises, valdus- abilise vastu — varguses).

Ka Šveitsi seaduseandja on järelikult valdusabilise institundi ülevõtmise tarvi- likuks leidnud; ning tõesti ei suudagi õigus- kord valdusabilise mõistest ilma jääda, sest et ühelt poolt sõltuvusvahetõrre seisvale isikule ei kuulu iseseisvat valdust, teiselt

poolt aga vajab peremees esitamist valdu- ses käsualuse kaudu.

Nagu selgub Z. G. B. §-ist 920. ühendus- es seaduseandlike motiividega, tunneb ka šveitsi õigus („iseseisva“ — selbständig — ja „sõltuva“ — unselbständig — valduse- nimetuste all) Saksa „otsest“ ja „kaudset“ valdust vara kasutamise-, rendi-, hoidmis- ja t. vahetõrred.

Ka määrused valduskattse (eriti omaabi) üle on Šveitsi Z. G. B. ja Saksa B. G. B. peaaegu ühetaolised (ka Šveitsis on muu seas omaabiõigus mitte ainult valdajal, vaid ka valdusabilisel — viimasel ainult kol- mandate isikute, mitte valdaja, vastu, sest et valdaja, ära võttes asja valdusabilise käest, keelatud omavoli toime ei pane).

Lõpuks sisaldab Šveitsi Z. G. B. üksik- asjalisi määrusi Prantsuse põhimõtte suhtes: „*En fait de meubles la possession vaut titre*“ (vallasvara kohta valdus moodustab omandustiitli), kusjuures Z. G. B. laiendab seda põhimõtet, maksma pannes vallasvara valdaja heaks eelduse mitte ainult omandusõiguse suhtes, vaid ka piira- tud asjaõiguse või isegi isikulise õiguse suhtes, kui iganes valdaja säärasel õigusel põhineb (Z. G. B. §§ 930 ja 931). Kuid tähendatud määruste jõudu kitsendatakse jällegi selles mõttes, et ühelt poolt eeldus ei maksa isiku vastu, kelle käest valdaja asja sai, ning teiselt poolt ei või puhtisik- lik valdusõigus kolmandatele isikutele vastu pandud saada.

*

Nii kujunes valdusõpetuse arenemine pandektiõigusest alates kuni kõige uuema aja seaduseandluseni.

Pikk tee on ära käidud Savigny valdus- õpetusest kuni Saksa B. G. B. ja Šveitsi Z. G. B. vaatekohani. Ihering'i poolt üm- ber lükatud *animus domini* on valduse mõistest kadunud ja see mõiste on lihtsa definitsioonini viidud: „tegelik võim asja üle“. See on kahtlemata rõõmustav edu ning paistab isegi, nagu oleks sellega kee- ruline valdusprobleem lahendatud. Kahjuks

aga seda tegelikult ei sündinud, sest et ka uus vormel ikkagi ei rahulda.

Juba pandektistidele ei olnud selge, mida nimelt tuleb mõista „tegeliku võimu ehk tegeliku valitsemise“ all „asja üle“. Windscheid'i järele eeldavat „tegelik võim asja üle“ otsesest võimalust oma äranägemise järele asja üle mõjuda. Sama vaate on nähtavasti ka Saksa B. G. B. omaks võtnud (§ 854 teine lõige). Kuid praktilises elus säärase seletusega kaugelgi läbi ei saa. Missugune „otsene võimalus asjale mõjuda“ on näiteks maaomanikul või rentnikul kasutamata metsatüki või paemurru suhtes, mis asub 100 km või veel kaugemal tema elukohast, või isegi välismaal asuva maatüki omanikul, kui see maatükk pole aiaga ümbritsetud ega seisa valdusabilise valve all? Ei mingisugust, sest et kauguse tõttu ta lihtsalt ei suuda „oma äranägemise järele kirjeldud kinnisvarale mõjuda“. Ikkagi on siin vastuvaidlematult valdus olemas: kinnisvara valdus ei nõua ju valdaja kohalolekut. Niisamuti võib aga seisukord kujuneda ka vallasvara suhtes, näit. maharaiutud puude kohta metsas, sõnniku kohta põllul, ehitusmaterjali kohta ehituskohal; ka siin võrdub äraolija valdaja „tegelik võim“ nulliga, valdus aga on vastuvaidlematu. Veel selgemini on „tegeliku võimu“ puudus metsloomade suhtes pargis, kalade suhtes tiigis; siin „tegelikust võimust asja üle“ ei saa üldse juttu olla: maaomanik ei suuda ühtegi metslooma lasta, mis mitte tema püssi ette ei satu, ega ühtegi kala püüda, mis mitte tema õnge otsa või võrku ei lähe; ning ikkagi osutub ta metsloomade ja kalade valdajaks.

Ettetoodud näited tõendavad valduse olemasolekut ka ilma tegeliku võimuta asja üle. Kuid teiselt poolt võib ka tegelik võim olla valduseta: kui teatriskäija tarvitab istenaabri poolt lühikeseks ajaks lahkesti antud binoklit või keegi avalikus raamatukogus saab raamatu kohal lugemiseks, siis on mõlemil täieline „võimalus oma äranägemise järele asjale mõjuda“: binoklit võib

ootamata kaduda lasta, raamatust võib lugeja huvitavaid lehti välja rebida. Ikkagi ei hakka siin keegi valdusest rääkima. Kui, edasi, keegi oma sõbra juurde tuleb ja selle toas peremehe kojutulekut ootab, on tal „tegelik võim toas leiduvate asjade üle“, kuid nende vaidaja ta ei ole.

Kõigil neil juhtudel ei loo „tegelik võim asja üle“ valdust, sest et see võim on ainult mööduv. Valdus, nagu õieti tähendab Dernburg, eeldab alati kindlat, kestvat seisukorda.

Siia kuulub, lõpuks, ka juhtusid, mida B. G. B. otsekohe valdusest eraldab valdusabiliste alana, kus alati tegelik võim, harilikult ka kestev võim asja üle olemas on, kus aga sõltuvusvahekorra tõttu võimu teostaja käes mitte valdust ei teki: küllalt on silmas pidada teenijaid ja äriabilisi, kelle käes on vahet pidamata peremehe varandus selle korteris või äris.

Nii on kindel, et ühelt poolt esineb valdus ka ilma tegeliku võimuta asja üle, teiselt poolt tegelik võim asja üle ka ilma valduseta. Sellega on aga tõendatud uue valduskirjelduse: „tegelik võim asja üle“ — ekslikus.

Selgub, et ka „tegelik võim asja üle“ iseloomustab valdusmõistet sama vähe kui *animus*'ki. Tõmmatakse aga pandektiõiguslikust valduse definitsioonist peale valdamistahte ka tegelik võim maha, siis ei jää mitte midagi enam järele. Kui aga tõesti valdamistahte ega ka tegelik võim valdusmõiste suhtes otsustavad ei ole, — mis siis? Milles seisab õieti valduse mõiste? Sellele küsimusele ei ole — Zwingmann'i arvamuse järele — veel keegi rahuldavat vastust andnud. See on ja jääbki üks suurimaist õiguse mõistatustest.

Ning seaduseandja, kes valdusmõistet kirjeldama või vähemalt iseloomustama peab, satub äärmiselt piinlikku seisukorda: ta lihtsalt ei suuda seda teha, ja seepärast haarab ta oma hädas juba kombekssaanud sõnadest kinni: „tegelik võim asja üle“. Et aga nende sõnadega valduse mõistet veel

pole tabatud, on näit. Sveitsi seaduseandja hästi teadnud, sest et ta leidis ju tarviliku olevat „tegeliku võimu“ põhimõttest tähtsa erandi läbi murda, määrates Z. G. B. § 921-es: „Tegeliku võimu mõõdaminev takistamine või teostamatajäämine ei kustuta valdust“ (umbes sama mõte leidub ka Saksa B. G. B. § 856-as). Kuid ka säärane täiendus ei aita mitte alati. Nagu ülimal näidatud, on juhtusid, kus mitte ainult mõõduv, vaid kestev võimu teostamise takistamine või võimu teostamatajäämine aset leiab või isegi tegelik võim asja üle hoopis puudub, ikkagi aga on olemas valdus (näit. eeltähendatud kaugel asuv kasutamata maatükk, metsloomad pargis, kalad tiigis). Tegeliku võimu põhimõttest on seepärast veel järgnevaid erandeid vaja, kuid missuguses mõttes? Mis peab veel, täiendades tegelikku võimu, valdust iseloomustama? Vastus selle küsimuse peale on küllalt raske. Ning selle juurde tuleb — teisest küljest — tihti juhtuv tegeliku võimu olemasolek ilma valduseta ja tihtlasi asjata jõupingutused pääseteed leida valdusabilise instituudi abil, kuna ka selle mõiste kindlaksmääramine tekitab ülesamatuid raskusi.

Nii teravmõtteline pea nagu Ihering, on juba oma ajal valdusmõiste kirjeldamise raskust tundnud ja eriti hoiatanud sõnade „tegelik võim“ tarvitamise eest. Omalt poolt on Ihering soovitanud valduse mõistet järgmiselt väljendada: „Valdus on tegelik vahekord isiku ja asja vahel, mis tingitakse asja majandusliku kasutamise otstarbest“. Nii on kombeks riideid ja pesu kodus alal hoida, väärtpabereid panku anda, ehitusmaterjali ehitusplatsile ja sõnnikut põllule panna, metsloomi pargis vabaduses pidada. Ihering'i järele sõltuvat nüüd valdus sellest, kas talitatakse asja suhtes nõnda, nagu seda nõuab tema majanduslik otstarve, või mitte. See teooria on aga sama julge kui otsitudki. Silmapaistvalt ei lange Ihering'i definitsiooni alla sõõdis olev põld, kasutamata paemurd j. n. e., sest et nende majanduslik otstarve seisab just nende kasutamises.

Peale selle võiks esitada kahtlemata rea valdusejuhtusid, mis moodustavad otsese vastandi sellele tegelikule vahekorrale asja suhtes, mida tingib asja majandusliku kasutamise otstarve: veskikivi jääb ikka valdusse, kuigi teda tarvitatakse mitte jahvatamiseks veskis, vaid lauana aias; raudteerööpa valdus ei kao, kuigi seda rööbast kasutatakse mitte raudtee ehitamiseks, vaid pressina majanduses või tööstuses; pillaja jääb oma pärsia vaipade valdajaks, olgugi et ta neid hakkaks tarvitama hobusetekkidena, ning oma väärtpaberite valdajaks, mida ta toatähtsaks ära tarvitab.

Küll oleks liiga kaugele mindud, kui tegeliku võimu moment valdusmõistest täiesti kõrvaldataks. Tegelikul võimul on valduse suhtes ikka oma tähtsus; tegelik võim ei mängi aga siin absoluutset osa ega osutu valduse ainsaks omaduseks. Võimu momendi täiendusena vääriks ehk tähelepanu ka Ihering'i majanduslik otstarve. Kuid kõigist senitähendatud, valduse suhtes iseloomustavaist momendest (tegelikust võimust asja üle, majandusotstarbest tingitud vahekorra, kestvast seisukorrrast, sõltumatusast vastandina valdusabilisele) ei jätku valduse õigeks analüüsiks; näib, nagu peaks veel mõni teine senitundmatu omadus leitama. Selles seisab juba tuleviku ülesanne.

Tänase päevani on valdusprobleem alles veel lahendamata. Küll on viimaste aastakümnete jooksul valdusmõiste vanast purust puhastatud ja valdusõpetus on selle tõltu märksa edasi jõudnud, kuid seni pole korda läinud definitsiooni leida, mis valduse mõistet tõesti ja täielikult väljendaks.

Ärgu arvaku keegi, et valduse definitsioonil on üksnes teoreetiline tähtsus; ta on niisama tähtis ka praktika alal, sest et valduse mõistest sõltub valduskaitse ulatus; peab valduskaitse olema õiglane, siis peab kohtunik igal üksikul juhul selgusele jõudma, kas on tal valdusega tegemist või mitte; see on aga ainult siis või-

malik, kui valduse mõiste on seaduses õieti kindlaks määratud.

Tagasi pöördudes meie Balti Eraseadusele, tuleb eeltoodu põhjal konstateerida, et üheilt poolt meie seadustik on küll valdusõiguse suhtes vananenud ja nõuab reformi, teiselt poolt aga pole isegi Lääne-Euroopas valdusõpetuse arenemine kaugeltki lõpule jõudnud ning valdusprobleem ootab ka seal veel lahendamist. Nii võib enesestmõistetavalt meie valduse reform esialgu ainult provisoorset iseloomu kanda.

Säärane provisoorne reform võiks praegu piirduda: 1) *detentor*'ile valduskaitse andmisega, millega kaoks — esialgu *in praxi* — elu ja teadusega ümber lükatud täitsa ebaõige vahe *detentor*'i ja *possessor*'i vahe, ning 2) valdaja omaabi õiguse laiendamisega (B. E. S. § 683) ka *detentor*'ile.

Valdusmõiste enese reform peaks meil kuni valdusõpetuse teadusliku revisjonini ära jääma.

Küll oleks aga juba praegu meie valdusõiguse täiendamine soovitatav hoopis teises suunas, ja nimelt prantsuse põhimõtte: „*En fait de meubles la possession vaut titre*“ (vallasvara kohta valdus moodustab omandustiiti) ülevõtmise läbi Saksa B.G.B. § 1006. redaktsioonis: „Vallasvara valdaja heaks maksab eeldus, et ta on vara omanik“.

Lätimaal on, nagu kirjeldab O. Zwingmann, see provisoorne reform juba alanud: B. E. S. § 626 on novelli kaudu 27. X. 1925. a. järgmise tähendusega täiendatud: „*Detentor*'il on õigus rikutud valduse jaluleseadmist nõuda“. Niisugune novell on aga silmapaistvalt puudulik, sest et valduskaitse kahest nõudest annab ta *detentor*'ile ainult „valduse jaluleseadmise nõude“ (*interdictum recuperandae possessionis*), jättes teda „valduse puutumatus hoidmise nõudest“ (*interdictum retinendae possessionis*) ilma; ka läheb Läti novell vaikides mööda *detentor*'i omaabiõigusest.

E. Erdmann.

Kirjanduse ülevaade.

Die Rechtsanwaltschaft. Dr. Julius Magnus.
W. Moeseri raamatukaupluse väljaanne. Leipzig 1929.
536 lhk.

Raamatu on kokku seadnud Berliinis ilmuva „Juristische Wochenschrift“i toimetaja advokaat dr. Julius Magnus Saksa riigikohtu 50 a. juubeli puhul ja on pühendatud Saksa vaba advokatuuri 50 a. tegevuse mälestiseks. Temas käsitletakse 48 riigi advokatuuri korraldusi. Ülevaated on kokku seadnud vastavate maade advokaadid, kohtunikud, õigusteaduse õppejõud või diplomaatilised ja konsulaaresindajad. Euroopast on käsitletud 28 riiki, seal hulgas Türgi- ja Venemaa. Ameerikast 8, Aasiast 6 ning Aafrikast 4 riiki ja peale selle Briti dominioid. Eesti advokatuuri üle on kirjutatud Tallinna advokaadid K. Bodisco ja S. Bremen. Ülevaated ei ole küll mitte ühtlased, juba autorite hulk ja mitmekesisus seletab seda, aga nad valgustavad ikkagi küllaldaselt advokatuuri seisukohta ühes ja teises riigis ega mõju üksluiselt. Väljaandja maa — Saksa — enese kohta ei ole artikkel mitte dogmaatilisest küljest kirja pandud, nähtavasti arvestas kokkuseadja seda, et raa-

mat on pühendatud Saksa advokaatide ühingule ja et sealne korraldus on Saksa lugejaskonnale tuttav Neile kes Saksamaa advokatuuri korraldusega tutvuda tahavad, võiks siin mõeldamises juhutada Guttenbergi väikeses väljaandes Sydovi toimetatud „Rechtsanwaltsordnung“, neile aga, kes sama seaduse põhjaliku käsitlemisega Saksamaal tahavad tutvuda, — dr. Max ja Adolf Friedländerite „Kommentar für Rechtsanwaltsordnung“, mille teine väljaanne (461 lk.) ilmus 1920 a.

Raamatu toimetaja Magnuse artikkel käsitleb lühidalt advokaatide seaduse tekkimise lugu, advokaatide sündi Saksa kohtutes, nende ühendust notariaadiga, advokaatide teaduslikku tasapinda ja osa teaduslikkudes töödes, avalikus elus, riigi- ja omavalitsuse esinduskogudes ning valitsustes, advokaatide arvulisi kasvumist ja sellest tingitud materiaalsel viltsust, vaidlusi nende arvu püramise ümber, nende spetsialiseerumust üksikutele õigusaladele, nende lokaliseerimist või eraldamist üksikute kohtute järele (teadupärast on seal igal maa- ja ülemmaa- ning riigikohtul oma advokaatide kogu), nende korporatiivseid asutusi—Anwaltskammern —, ja aukohtuid, kes nende seisuse

distiplinaarsasju ja aukohtu asju lahendavad, eesotsas riigikohtu esimehest riigikohtunikudest ja riigikohtu advokaatidest koostuva ülema aukohtuga (Ehrengerichtshof). Enamvähem puudutavad samu küsimusi ka teiste maade kohta käivad kirjeldused, käsitelles sealjuures advokatuuri sisseseadu rohkem dogmaatilisest küljest. — Huvi pakuvad muidugi Prantsus- ja Inglismaa süsteemidesse kujunenud advokatuurid oma õigusekaitsjatega *avocat* või *barrister* ja kohtu asjaajajatega *avocat* ja *solicitor*, samuti kuidas Inglismaal kohtunikud kohad advokatuuri esindajatega täidetakse, samuti teated õigusekaitsse vabadusest mõnel pool. Üldise pakub raamat palju huvitavaid andmeid advokatuurist üle terve maakera.

Järgneb veel artikleid advokatuuri üle rooma õiguses, naisadvokatuuri ja rahvusvaheliste õigusküsimuste ja asutiste jaoks välja kujuneva õigusabi kohta (Dr. Weck, Internationale Rechtsanwaltschaft) ning lõppude lõpuks kirjanduse nimekirja advokatuuri küsimuste kohta ja tabelleid advokaatide arvu kohta üksikutes maades ning suuremates linnades ja nende arvu suhtelise vahekorra üle elanikkude arvuga. Üks advokaat tuli Saksamaal 1880. a. 10970 elaniku peale, 1928. a. aga 4134 elaniku peale, edasi viimastel aastatel Kreekas 1200, Ungaris 1500. Norras 1700, Itaalias, Belgias, Bulgaarias ja Taanimaal 2300—2600 elaniku, Tšehhoslovakkias 3868, Austrias, Prantsusmaal ja Hollandis 4—5000, Poolas 7300 elaniku peale. Meil ulatub teadupärast see arv ligi 3000.

K. Paris.

„Die Vaterschaftsklage der unehelichen Kinder nach dem griechischen Gesetz vom 13. nov. 1927.“ von Char. N. Fragistas.

Selle pealkirja all avaldab Ateena advokaat Fragistas huvitava kirjutise ajakirjas: Zeitschrift für Ausländisches und Internationales Privatrecht 1929. a. Heft 2/3, lk. 205.

Selles artiklis pündutab autor seaduseandlust vallaslapse alimentide küsimuse suhtes mitte ainult Kreekamaal, vaid üldse Euroopas.

Algab ta lühikese ülevaatega, nii kui harilikult, Rooma õigusest peale, sest Kreeka praegune perekonnaõigus baseerub Rooma õigusel. Kuid nüüdisaja perekonna mõiste ei taha enam hästi sobida Rooma aegse omaga, ja sellest on tingitud novellide ilmumine just perekonnaõiguse alal.

Vallaslapse küsimusega teeb Rooma õigus vähe tegemist. Mingit nõudmist ei ole vallaslapsel oma isa vastu. Isa on ainult see „*quem nuptiae demonstrant*“.

Seda põhimõtet kõigutab ainult osalt novelli, mis keiser Justinianuse poolt maksmata pandi ja mis pündutab konkubinaadi lapsi. Kuna aga konkubinaat kui abielulise kooselamise institut oli hilisemas

õiguses üldse oma maksvuse kaotanud, siis oli vallaslaps Kreekamaal täitsa kaitseta kuni 1926. a.

1926. a. ilmus esimene seadus vallaslapse kohta, mis varsti muudeti ja nimelt 13. nov. 1927. a.

Üle minnes küsimusele, missuguse süsteemile läheneb Kreekamaa seadus 13. nov. 1927. a., annab Fragistas järgmise ülevaate Euroopas valitsevate süsteemide kohta vallaslapse õiguse suhtes.

1. Maad, kus üldse pole vallaslapsel alimentide nõudmise õigust. — Bulgaaria, Jugoslaavia (osas, mis kuulub endise Serbia piiridesse).

2. Maad, kus vallaslapsel ainult mõnel juhul võimalik on oma isa vastu nõudega esineda, kuid kus lapseks tunnistatutel seisukord peaaegu võrdub abi, ehulapse omaga. See on romaani õiguse piirkond, Kiitsendusi on küll olemas, iseäranis Itaalias, Rumeenias; Portugallis ja Hispaanias on lugu parem; Prantsusmaal on aga elatise nõudmise võimalused laienenud, alates 16. XI. 1912. a. vastu võetud seaduse maksimahakkamisega.

3. Maad, kus alimentide nõudmine alati võimalik kuid nõudja peab tõendama, et kostja on lapse isa, ühtgi õigust, mis omab iga abielus stündinud laps tema aga ei omanda, välja arvatud need juhud, mil ta lapsendatakse või ta vanemad abieluvad (*per matrimonium subsequens*). Nii on see Saksamaal, Austrias, Inglismaal, Eestis. Siffa kuuluvad ka teatud iseärasustega Taanimaa, Rootsi ja Soome seadused.

4. Maad, kus vallaslapsel alati alimentide nõudmise võimalus olemas ning mõnikord võib vallaslaps samad õigused omada, kui abielulaps. Selline on Šveitsi koodeksi seisukoht.

5. Täieliku üheõigusluse vallaslapse ja abielulapse suhtes leiame S. S. S. R. seaduses 1926. a. § 25. Peaaegu täielist üheõiguslust abielulise lapsega leiame veel Norra seaduses 10. apr. 1915. a.

Kreekamaa uus seadus kuulub peaaesjalikult 4 liiki: nimelt on temal palju sarnasust Šveitsi koodeksis väljendatud põhimõttega; kuid ka teiste koodeksite mõju on seal tunda, nii et seadus kuulub õieti segasüsteemi, mida on mõjutanud nii romaani, kui ka germaani õiguse mõisted.

Peale üldist ülevaadet analüüsib autor üksikasjaliselt tähtsamaid punkte nimetatud seaduses. Esimesena arutab ta küsimust, kes on Kreeka seaduse järele alimentide protsessis nõudja. Nõudjana võib esineda lapse ema isiklikult, või lapse eestkostja, või laps ise, kui ta 14 a. vana.

See on tingimata üks paremustest, võrreldes teiste riikide seadustega, arvab autor, et lapsele enesele tema teguvõimsaks saamisel antakse võimalus revideerimist paluda tema isatunnistamise otsuses.

Kostja on muidugi isa ja peale tema surma pärandustomp.

Mis puutub kohtu alluvusse, siis on võimalus antud seda nõudjale valida, kas kostja elukoha järgi, või nõudja elukoha järgi, nõudmise tõstmise ajal. See asjaolu kergendab märksa protsessi nõudjale. Saksamaal ja Prantsusmaal puudub see soodustus, kuna Šveitsi koodeksis on ta ette nähtud, samuti ka Norras ja Rootsis, olgugi teisel kujul.

Vallaslapse ülalpidamise nõudmises on tähtsaimaid punkte nõudmise tõendamine. Kreeka novelli järele nõutakse vallaslapse vanematelt kehtvat koostelamist kriitilise aja jooksul. Nõudja peab seda asjaolu tõendama, ning kui ta on suutnud seda asjaolu tõendada, siis peab kohus rahuldama nõudmise, välja arvatud juht, kus on olemas kaaluvaid kahtlusi isakstunnistamise kohta (erhebliche Zweifel über die Vaterschaft — Šveitsi koodeksist üle võetud põhimõte).

Siis ei ole kohtunik enam kohustatud igal tingimusel kostjat isaks tunnistama, vaid ta teeb otsuse oma südameetunnistuse järgi, kaaludes läbi nõudja tõendused ja kostja vastuväited. Siin müüdiugi märgib tähtsast osa „*exceptio plurium concubentium*“ nii kui meiegi praeguses B. E. S., mille abil ka kõige kindlamad nõudmised tühja mõistetakse. Kuid siin on nõudjal võimalik abiks võtta vereproovi uurimist mille järgi teatud kordadei võib otsustada, kes lapse isa on.

„*Exceptio plurium*“ on kostja peakaitseabinõuna ette nähtud reas seaduseandlustes, nii kui Prantsusmaal, Šveitsis, Saksamaal. Praegu töötatakse Saksamaal uue seaduseelnõu kallal vallaslapse kohta, kus ägedaid vaidlusi tekitab *exceptio plurium*'i küsimus.

Austrias, Rootsis ja Soomes on ta juba ekskludeeritud kui kostja kaitseabinõu. Norras ja Taanis on *exceptio plurium*'i küsimuse ülestõstmisel, s. o. mitme isa küsimuse üleskerkimisel võimalik alimendi maksmise kohustust mitme mehe kanda panna. Sama põhimõtte oli maksev S. S. S. R. perekonnaseaduses 1918. a., kuid 1926. a. muudatuse tõttu langes mitme isa vastutus üldse seadusest välja.

Kreekamaal lubatakse kostjat veel ette tuua: ema halba ülespidamist, Šveitsis, Prantsusmaal ta onese suguvõimetus.

Siin tuleks veel tähendada, et uue novelli iseralise kaitse all on abielumehed. Nende vastu on võimalik ainult siis alimendinõudmist tõsta, kui kooselu vallaslapse emaga on üldiselt teada ja kestis terve aasta. Nii siis on peaaegu võimatu vallaslapse isaks tunnistada abielumeest. Soodustust abielumeeste suhtes näevad ette Šveitsi ja Prantsusmaa seadused.

Alimendi nõudmise avaldamise tähtaja suhtes on Kreeka seaduses järgmisi määrusi olemas: Nõudmist on võimalik tõsta 3 aasta jooksul peale lapse sündimist või kui nõudmine täisealise lapse poolt

tõstetakse, siis 3 aasta jooksul peale täisealiseks saamist.

See 3-a. tähtaeg on üle võetud Prantsuse Code civile'ist, kuid kahjuks tälendusteta, mis väga tarvilised ja kasulikud vallaslapsele, nimelt: 3-aasta nõudmise õiguse aegumine algab ainult sest momendist, kui vallaslapse vanemate ühiselamine lõppes, või kui lapse isa vabatahtlikult lapse ülespidamiseraha maksis, siis sellest momendist, millal ta seda lakkas maksmast.

Autor pundutab lõpuks juhtusid, kus kohus tunnustab kostja vallaslapse isaks, nimelt:

- 1) kui laps sündis peale kihlust või töötust abielulda lapse emaga;
- 2) kui laps sündis deliktil läbi;
- 3) kui lapse isa oli lapse ema eestkostja või kasvataja.

Nagu näha, on Kreeka novelli selles küsimuses jälgitud Šveitsi koodeksit.

Õiguslikud järeldused on isesugused selle järgi, kas lapse tunnustamine on täielik või mitte. Ainult eespool loendatud kolmel juhul on lapse tunnustamine täielik ja lapsel on selle tagajärjel lihase lapse õigused. — Teistel juhtudel ei ole tunnustus täielik ja vallaslapsel on selle tõttu ainult ülalpidamise nõudmise õigus.

Mis puutub ülalpidamisse, siis on siin mõõduandev ema sotsiaalne ja isa aineeline seisukord.

Alimendi maksmise kohustis kestab 18. eluaastani poistel ja 21. a. tüdrukutel. Kui laps on haige või töövõimetu, siis pikendatakse neid tähtaegu vastavalt.

Lapse ülalpidamise küsimuse on mitmed seaduseandlused lahendanud omavõisi: huvitav on märkida, et mõnes valitseb täitsa õige põhimõtte lapse ülalpidamise koormat mõlemate vanemate peale panna, Taanis näiteks peab isa maksma $\frac{3}{5}$ ülalpidamise kuludest ja lapse ema $\frac{2}{5}$.

Kui laps on täielikult tunnustatud, siis peale ülalpidamise nõudmise tekivad ta õiguslikus vahekorras isaga järgmised muutused: Temal on pärimisõigus; kui isal lapsi ei ole siis saab vallaslaps hariliku lapse osa, kui aga on seaduslikke lapsi, siis saab ta $\frac{1}{2}$ sead. lapse osast. Vallastütardel on õigus nõuda kaasavara, nii kui abielulistelgi. Isa nime ja kodakondsuse saab vallaslaps ainult siis, kui ta isa poolt vabatahtlikult on lapseks tunnustatud.

Kohtulik tunnustamine loob suguluse suhteid ainult vallaslapse ja tema isa vahel, kuid mitte isa sugulaste suhtes. Vallaslapse isal ei ole elatise ja toetuse saamise nõudmise õigust vallaslapse vastu vanaduse ja töövõimetus korral, ega ka mingisugust pärimisõigust. Vallasisal ei ole vallaslapse suhtes vanemlikku võimu.

Tunnustatud vallaslapsele määrab kohus eestkõsija. Harilikult on see lapse ema.

Seaduses on ka karistus ette nähtud nende emade vastu, kes kuritahtlikult alimendinõudeid tõstavad.

Sellega lõpetab autor oma kirjelduse.

Eespool puudutatud Kreeka novell vallaslapse saatuse kindlustamise üle on tüüpilisemaid nähteid praegusaja seaduseandlusest. Elu on muutunud: suured sündmused sõja ja revolutsiooni näol on ühiskonnas esile kutsunud uued vaated ja arusaamised, õiguslikus korras on sündinud suured ümberhindamised. Üheõigusluse ja humaansuse printsiip tungib enam ja enam esile ka tsiviilõiguses. Kuid siiski ei julge seaduseandja veel täie julgusega ning energiaga hakata korraldama uue elu nähteid. Katsetakse lepitada vana printsiipe uue elu nõuetega, tehakse kompromisse. See aga nõuab uusi parandusi ja muutmisi isegi Nihikese aja jooksul.

Iga juriidiline norm peab korraldama elu, peab looma harmooniat.

Seaduseandja peab oskama tabada õiget joont, ette näha mitmekesise elu nõudeid muutunud ühiskonna oludes.

Vera Poska-Grünfal.

Hans Kelsen, Vom Wesen und Wert der Demokratie.

Zweite Umgearbeitete Auflage. Verlag von J. C. B. Mohr (Paul Siebeck). Tübingen. 1929.

Riigioiguse professori Hans Kelseni teos demokraatsimise olust ja väärtusest, mis nüüd ilmutati teatavas ulatuses ümbertõetatuna, tekitab omal ajal poliitiliselt mõtlejate õpetlaste seas võrrehtimõistmist ja teatavat ärevustki. Ja selleks ärevuseks oli suuresti põhjusi.

Rahvusvaheline riigioiguste teaduslik kirjandus tunneb kahjuks küllaltki teoseid, kus autorid peidavad oma „teaduslikesse“ mõistesse eneste ilma vaate poliitilisi kontseptsioone. Kahjuks on kõljal küllalt isikuid, kes, kasutades teadust kilbiks, sihilikult rakendavad ülikooli kateedreid poliitilise-propaganda teenistusse. Nõndaviisi püütakse ka meeldida, meeldida riigivalitsusele, teatavale ühiskonnakihile või koguni mõnele poliitilisele rühmitusele või selle üksiktagelasele. Sellisele „teaduslikele“ on eriti Kelseni kõnesolev teos ärritavaks eesmäeks silmas. Sest keegi enne Kelseni ei ole ni vahedalt lõikava kriitikaga puhastanud riigioiguste teadust, eriti demokraatsimise ideoloogiat, võitsemest. Ta paljastab armutult sel teadusealal leiduvaid kirjanduslikke propagandavahendeid ja roogib siit välja halastamatult poliitilisi fiktsioone ning pettepilte.

Sotsioloogias, riigioiguste teaduses ja üldise õiguse

teaduses Kelsen on tänapäeva kvalifitseeritumaid teoreetikuid. Sellega ühenduses ei ole üle aru mainida tema rajatud võimsat õigusfilosoofilist kooli, mille tunnustus ja levik ei ole piirdunud üksiksaksa keelkonnaga. Juba tõlgete kaudu Kelseni töid tuntakse praegu prantsuse, hispaania, rumeenia, tšehhi, ungari, jaapani keele piirkonnas. Ja kahtlemata Kelsen on neid vaatlejaid, kes suudavad võtta eriti sotsiaalseid päevaküsimusi nõnda nagu neid esineb moodsa poliitilise elu antagonismide keermises. Eriti demokraatsimise idee on saanud tema käsitluses sedavõrt aktuaalseks kui ei kunagi varem.

Moodsa demokraatsimise kõrvale on asunud kaks teist ilmavaatelist mõttesuunda, mis on otse ähvardavalt võimsad, vähemalt samavõrt võimsad, kui seda oli demokraatism ise 19. ja 20. sajandil. Need on diktatuuri-ideoloogiad vasakult ja paremalt kommunismi ja fašismi näol. Seda ühiskondlikku olukorda ei salga ka Kelsen. Otse selle vastu. Ta seab oma probleemid just nende kahe poliitilise tiivaga teravalt vastamisi. Demokraatism autori vee nete kohaselt ei olegi muidu probleem kui ainult diktatuuri seisukohalt. Ja muidugi, ütleb Kelsen, varemalt võisime mõista demokraatsimise ka teisiti, nimelt seetuna vastu poliitilisele absolutismile, eriti monarhiale autokraatiale. Kuid tänapäev ei saa enam demokraatsimise sellest muistsest vaatenurgast mõista ja hinnata.

See on Hans Kelseni demokraatsimise olu ja väärtuse probleemi püstitamise viis ja kõigi tema arutluste lähtekoht.

Demokraatsimise olu selgitatakse lõputu sarja aktuaalsemate õiguspoliitiliste ja sotsioloogiliste eriküsimuste lahendamise teel. Kuid lugeja argu saagu sellest nõnda aru, nagu oleks tal siin tegemist vahet mingi poliitilise traktaadiga. Sest lõppude lõpuks Kelseni käsitluses demokraatism saab ikkagi ainult õigusliku ilme ja sisu. Demokraatism on õiguste teaduslik küsimus, ta on nimelt õiguste „tehniline“ idee. See tähendab, ta on idee teiste ideede loomiseks. Demokraatism on ainult ühiskondliku korra, eeskätt õigusliku elu loome- ja korraldusvahend.

Seega sisaldub demokraatsimise olu temas kui ühiseloometeguris. Nõnda lahendubki seega teose esimene põhiülesanne.

Demokraatsimise olu sisaldub nõndaviisi selles, et ta on teatav idee, teatav norm või põhimõte, mille kohaselt peame teotsema, luues ühiskondlikku korda, või muundades ja hävitades ühiskondlikus korras sellele põhimõttele mitte vastavaid korraldusi ja seadeid. Nagu nüüd järeldub õeldust, demokraatsimise väärtus on siis ühe vahendi ehk meetodi väärtus.

Nõnda lahendub teose teine põhiülesanne.

Aga sellega ühtlasi määratakse teaduslikult

kindlaks demokraatide asemel fašismi ja kommunismi suhtes. Ka fašism, ka kommunism on ühiskondliku korra loometegur. Sellega on kommunism ilmavaatelist samal määral õigustatud kui demokraatlik. Ja demokraatlik ei ole ilmavaatelist sugugi eelistatavam kui fašism.

See on Hans Kelsen'i arutluste lõppkonsekvnts.

Ülaesitatud vaated ja seisukohad Kelsen'i teosest jääksid vahest arusaamatuks, kui me ei juhiks oma tähelepanu teose kardinaalküsimuse sisustusele, nimelt demokraatlik mõiste piiritlesele. Kelsen on sisustanud demokraatlikke ideed eriliselt kitsalt. Vahest tohiks vaielda vastu sellele seisukohale, nagu oleks demokraatlik idee mõeldav ainult ses sisus ning osistes ulatuses, nagu 19. sajandil ja 20. sajandi esimesel kümnendil. Siis oli aktuaalne demokraatlik ilmavaatelistes kontseptsioonides õigusriigis (l'état de droit) põhimõte. Tänapäeva demokraatia ei ole aga mitte enam tolleaegne õiguslik demokraatia, vaid juba märksa sisukam ja tuumakam. Endine õiguslik demokraatia on muutumas tegeliseltki õiguslikuks demokraatiaks. Nõnda ei saaks demokraatiat sisustada enam üksi formaalses vaid ka sotsiaalses mõttes ja kõnesolevas teoses sotsiaalse demokraatlik hülgamine ei ole metodoloogiliselt küllaldaselt põhjendatud, samuti ei ole ka tõsiasjadega põhjendatud üksi ainult formaalse demokraatlik vaatlemine. Selle ala vastavas kirjanduseski ei leidu mainimisväärt isikut, kes oleks sotsiaalselt demokraatlik teaduslikult arvustanud. Selle vastu on demokraatlik õigusriigi ideoloogiat väga kerge tänapäeva moodis ühiskonnas näeruvääristada. Otse meisterlikult on teinud seda terve sari teadlasi, eriti poliitikud vasakult ja paremalt. Mainitagu ainult venelasist Leninit, sakslasist Hasbach'i, prantslasist Delais'd, inglasi Chamberlain'i.

Ja allakirjutanu arvabki, et Kelsen'i vaatedki võib mõista, kui tema teost võtta mitte küsimusena demokraatlik üldse, vaid ühe selle eriliigi, nimelt n. n. formaalse demokraatlik lahendamisprobleemina selle kõrvutamises fašismi ja kommunismi diktatuuri ideega.

A. T. Kliimann.

Walter Kaskel, Arbeitsrecht.

Dritte erweiterte Auflage. Berlin, Verlag von Julius Springer, 1928. Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft. Abteilung Rechtswissenschaft XXII. 432 lk.

„Arbeitsrecht“ kõnesolev kolmas trükk ei erine endisest ei sisult ega vormilt. Ja kui tas ilmenebki teatavaid lahkumineknid varemavaldatud vaateist, siis seda vaid tühisemais küsimusis.

Kaskel on neid tänapäeva Saksa õpetlasi, kes kord võetud tõekspidamiste joonest ei kaldu kõrvale eales või kui juba, siis kui vaevalt-märgatavalt ning piisiasjus. Rutiinisse mähkva praktiku pedantse visadusega nad hoiavad kinni juba ammu maha arvustatud veendeist, olgugi et olukorrad on sootuks muutunud ja nende uurimisvahendid on tulnud teised. Sama metodoloogiline alus, millele Kaskel rajas oma tööõiguse süsteemi enam kui aastakümne eest, on jäänud ka käesoleva teose 3. trükis revideeringuta. Kaskeli teaduslik ja praktiline tegevus algas ajal, mil „riigiteaduslikes“ distsipliinides valitses üldiselt n. n. eklektitsism. Võeti konglomeraatselt üksikuid „Lebensgebiete“, registreeriti seal rakendatavaid õigusnorme ja loodi niiviisi õiguslikke eriteadusi iga-sugu „wesen'ite“ nime all. Eklektitsism paiskas ühte patta väga eristruktuurseid normistikke, lähtudes viimaste valikus elust tingitud puhtpraktilisist vaatekohast. Oli loomulikult täitsa võimatu sel teel avastada mingi „wesen'i“ ümber koondatud normide ühist loomust ja koostada sel viisil teaduslikult etteheldele vaba normide süsteem. Noor austria õigusfilosoofiline kooli tekkides see uurimisviis leidis põhjaliku arvustuse ning kõrvaldus kirjandusest tänapäev peaaegu täiesti, olles esitatud üsna tagasihoidlikult peamiselt vanema põlve õpetlaste kaudu.

Olgugi, et tööõigus on eriti viimaste väheste, aastate kestul arenenud uskumatu kiires tempos ja täna juba moodustab omaette kindlapiiridelse õigusteadusliku ühiku, Walter Kaskel on püsinud kogu aeg kangekaelselt oma kõigis teosis eklektitsismis kivistunud kinni. Pisimuudatusi on küll toimunud, kuid neidki rohkem vormiliseit. Ja ongi küsitav, kas need vähesed kõrvalekaldumised üldsuunast on teosele kasuks. Nii, näiteks, omal ajal põhjendatult tööõiguse eriosana vaadeldud töösoetamisõigus (Arbeitsbeschaffungsrecht) on käsitletud nüüd töölepinguõiguse osas kui „Vorbereitung des Arbeitvertrages“. Juba väliselt tundub see olevat kunstlik, sest ometi moodustavad töösoetamisega seotud küsimused (vähemalt „Vermittlung“ ja „Verteilung“) omaette lahusseisva normistiku. Ka on muu seas raske viia Arbeitsbeschaffung'i mõiste alla Erhaltung ja Vermehrung.

Sõltuvalt metodoloogilist eklektitsismist Kaskel on defineerinud tööõigust kui „sotsiaalõigust“, mõistes selle all „Sonderrecht der Berufsstände, die berufsmässig auf Grund von Arbeitsverträgen Lohnarbeit verrichten“. Eklektitsismi kriitika näitas selgelt, et sellised mõistemääritelused ei või püüda palka. Definitsiooni võetakse mitu „tundmatut“ (Lohnarbeit, Arbeitsvertrag, Berufsstand j.n.e.), mis on üksiteisega tugevas loogilises seoses. *Idem per idem* ja *circulus vitiosus* on sellises difinitsioonis paratamatud.

Ka ei tohiks jääda kahe silma vahele „Arbeitsrecht“ tendentslikkus. Sotsialistlik lähte koht arutlu-

sis ning erilisel soe suhtumine töölisklassisse võib olla sotsiaalpoliitiliselt vägagi põhjendatav ning õigustatav, ja allakirjutanu isiklikult ei ole kaugelki mitte vaenuline proletariaadile. Kuid meie päevil on siiski täitsa sallimata, kui teaduslik uurimus kannab mingit õiguspoliitilist värvingut, ja ta autor laseb end juhtida subjektiivseist sotsiaalpoliitilisist tagamõtteist. Teadus olgu vaba uurijate isiklikest poliitiliseveendelist ning tõmmaku markantselt kindel piirjoon poliitika sihis ja hoidku see ideaalselt puhas. —

Sisult kõnesolev trükk on sama mis eelmisedki, ainult märksa ulatavam. Sissejuhatusena vaadeldakse töõiguse mõistet, eset ja osiseid, antakse lühike ajalugu, teose süsteem ja vastava ala kirjan-

duse loend. Esimeses osas asutakse töõiguse üldõpetuse käsitlemisele, selgitades töõiguse allikaid, normide ulatust ajas, ruumis ja isikute suhtes ning lõppeks, töõiguse põhiluseid. Teine osa vaatlleb töölepinguõigust ühes töösoetamisõigusega õige üksikasjaliselt. Käsitellakse lepingu vormi ja sisu, adressaate, nende õigusi ja kohuseid, lepingsuhete algust ja lõppu, ja peatatakse eriti õpilepinguõigusel. Kolmas osa vaatlleb töökaitseõigust, neljas töörakinguõigust ja viies tööprotsessiõigust, esitades kõigilt mainitud aladelt määratud dogmaatilist materjali maksyvust Saksa seaduseandlusest.

A. T. Kliimann.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Kas kohtuameti-kandidaadid on vabateenijateks arvatud üksnes palga suhtes?

Vastus: eitav.

Riigiteenistuse seaduse („R. T.“ nr. 149—1924.a.) § 1. järele jagunevad riigiteenijad ametnikkudeks, kes teenivad riigiasutiste koosseisudes ette nähtud ametikohtadel, ja vabateenijateks, kes teenivad riigiasutiste koosseisudes ette nähtud vabateenistuskohadel või ajutiselt täidavad ametniku kohuseid. Riigiasutiste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse § 3-as („R. T.“ nr. 27—1927. a.) on riigiteenijad liigitatud ametnikkudeks ja vabateenijateks Riigiteenistuse seaduse § 1. põhjal ning kohtuametikandidaadid, nii vanemad kui nooremad, on arvatud vabateenijateks. Riigiteenistuse seaduse § 2. järele määratakse teenistusvahekorrd riigi- ja vabateenijate vahel Riigiteenistuse seaduse §§ 3, 21—29, 31—33, 36—28, 43—44 ja teenistuslepingute kohta käivate tsiviilseaduse eeskirjade järgi. Riigiteenistuse seaduse määrused ametivahekorra lõpetamise kohta on maksivad üksnes ametnikkude suhtes ning eeltoodud § 2. põhjal tuleb teenistusvahekorra lõpetamisel vabateenijatega talitada tsiviilseaduse vastavate määruste järele. Kaebaja poolt ette toodud seletused, et kohtuameti-kandidaadid on vabateenijateks arvatud üksnes palga suhtes ja et vabateenijateks loetakse üksnes ülemääralsed riigiteenijad, on vastuolus Riigiteenistuse seaduse § 1. ja Riigiasutiste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse § 3-ga. Vabariigi valitsuse ja ministereiumide korraldamise seaduse § 62. alusel avaldatud vabariigi valitsusele alluvate asutuste koosseisude määrukses („R. T.“ nr. 63—1929. a.) on vanemad ja nooremad kohtuameti-kandidaadid samuti vabateenijateks ar-

vatud. Kohtuasutiste seadused on Riigiteenistuse seaduse kõrval eriteenistuseaduseks ning Riigiteenistuse seaduse § 2. esimese lõike järele võib kohtuasutiste seaduse määrused kohaldada üksnes teenistusvahekorra reguleerimisel riigi ja nende riigiteenijate vahel, kes teenivad ametikohtadel. Teenistusvahekorrd riigi- ja vabateenijate vahel määratakse üksnes Riigiteenistuse seaduse § 2. teise lõike järele selles lõikes loendatud Riigiteenistuse seaduse määruste järele ja teenistuslepingute kohta käivate tsiviilseaduse eeskirjade järgi.

(R. Üldkorr. toim. nr. 53—1929).

Administratiiv-osakond.

Kas Aktsiisiseaduse § 1133. rikkumise eest kohtulikult karistamine tingib Piirituse ja alkoholiiliste jookide müügi Seaduse § 15. p 7. kohaldumise?

Piirituse ja alkoholiiliste jookide müügiseadus („R. T.“ nr. 50—1927.) kuulub iseenesest aktsiisiseaduste hulka ja seepärast, kui selle seaduse § 15. p 7. on ette nähtud, et alkoholiiliste jookide müügikohtade pidajateks ei või olla isikud, kes pidades või juhtides alkoholiiliste jookide müügikohti kohtulikult karistatud alkoholiiliste jookide müügiseaduste ja määruste rikkumise eest — kahe aasta jooksul arvates karistamisest, siis on selge, et „alkoholiiliste jookide müügiseaduste“ rikkumise all tuleb üldiselt mõista just aktsiisiseaduste rikkumist, mispärast ka Akts. Sead. § 1133. rikkumise eest kohtulik karistamine tingib § 15. p 7. kohaldumise. § 15. p 6. on ette nähtud tingimused, millistel järgneb alkoholiiliste jookide müügikoha pidamise õiguse kaotus kolme aasta kestel, arvates karistamist, ja selleks on ette nähtud teiskordne karistamine

Akts. Sead. § 1133. rikkumise eest. § 15. p 7. kohaldamiseks on aga küllalt esmakordselt karistamisest Akts. Sead. § 1133. rikkumise eest, hoolimata karistuse määrast, sest alkohooliste jookide müügilikohaga pidamise õiguse kaotus § 15. p 7. põhjal on karistamise üldtagajärjeks alkohooliste jookide müügiliseaduste rikkumise korral.

(R. Adm. t. nr. 538^{II}—1929).

Kas raudteemajad, kus asuvad raudteeametnikud või -teenijad, on hindamismaksust vabad?

Vastus: eitav.

Linna sissetulekute ja väljaminekute seaduse § 4. p. 3. järele ei ole raudteemajad, kus asuvad raudteeametnikud või -teenijad, hindamismaksust vabastatud. Vabastatud on maksust ainult majad, mis püstitatud raudtee liikumise tarviduseks. Maksuta korteri andmine koosseisu seaduse järele teatavat liiki raudteeametnikkudele iseenesest ei tõesta veel asjaolu, et just need ametnikud on raudtee liikumise korraldamiseks kõige tarvilikumad ja et teised ametnikud, kellele tasutakorteri ei ole ette nähtud, raudtee liikumise korraldamiseks vähem tarvilikud oleksid. Samuti ei tõesta see asjaolu, et teatavas majas raudteeametnikkudel tasuta korter on, et selle maja otsene ülesanne oleks raudtee liikumise tarvidusi lähta selles mõttes, nagu see tähendatud Linna sissetulekute ja väljaminekute seaduse § 4. p. 3. Paragrahv 4. p. 3. sisaldab väljavõtet üldisest reeglist ja seda väljavõtet ei saa tõlgendada laiendunult, tunnistades maksuvabaks ka maju, mis mitte raudtee liikumise otseseks tarviduseks ei ole püstitatud, vaid mis ainult raudtee ametnikkude elukorteriteks määratud. (R. Adm. t. nr. 688^I—1929)

Kas vallavolikogu on õigustatud vene keeles kirjutatud vastulauseid sisuliselt läbi vaatamata jätma?

Vastus: jaatav.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 5 järgi on Eesti vabariigi riigikeeleks eesti keel. Sama seaduse § 23 järgi võivad saksa, vene ja rootsi rahvusest kodanikud pöörduda riiklikkusesse kesk-asutistesse kirjalikult oma keeli, kuna nende rahvuste keelte tarvitamine kohtutes ja kohalikkudes riiklikkudes asutistes kui ka omavalitsusasutistes määratakse kindlaks eriseadusega. Seni aga eriseadust eelnimetatud rahvaste keelte tarvitamise kohta maksma pandud ei ole Seepärast võivad nimetatud rahvused kohtute, kohalikkude riiklikkude ja omavalitsusasutiste poole kirjalikult pöörduda ainult riigikeeles, s. o. eesti keeles. Järelikult ka vallavolikogu, kui keegi oma vastulause temale tööstusmaksu määramise asjus kirjalikult sisse andnud vene keeles, on õigustatud selle sisuliselt läbi vaatamata jätma. (R. Adm. t. nr. 198^I—1929 a.)

Kas perekonnaseisuametniku tegevuse peale on võimalik adm. kohtu korras kaebust tõsta?

Vastus: eitav.

Adm. kohtu kord ei näe ette kaebamise võimalust perekonnaseisuametniku tegevuse peale adm. kohtu korras. Adm. K. K. § 2. on loendatud need asutised ja ametnikud, kelle tegevuse, otsuste ja korralduste jne. peale võib adm. k. k. kaevata, ning peale selle on tähendatud, et kaevata võib ka teiste seaduses eraldi tähendatud valitsusasutiste ning üksikute ametnikkude tegevuse, otsuste jne. peale. Perekonnaseisu seaduse (R. T. nr. 191/192 — 1925 a.) ei ole aga eraldi tähendatud, et ka perekonnaseisuametnikkude peale võib adm. k. korras kaevata, vaid § 10. on öeldud, et nende kohta on maksev üldine omavalitsuste järelevalve kord, millest järeldada tuleb, et nende tegevuse ja otsuste peale võib kaevata järelevalveasutistele, mitte aga administratiivkohtule. (R. Adm. t. nr. 537^I—1929)

Millist kohta tuleb elukutselise töölise alaliseks elukohaks lugeda?

Vastus: Kohta, kus ta töötab või tööd otsides elab.

Nii pea kui elukutselisel töölisel töö kohal lõpeb ja tema tööd otsides asub elama teisale, on tema sellega oma endise elukoha muutnud ja seal, kuhu ta elama asub, on tema alaline elukoht B.E.S. § 3066 mõttes. (R. Adm. t. nr. 647^I—1929 a.)

Tsiviil-osakond.

Maareformi määruste põhjal kokku seatud aktides leiduvate andmete õiendamine ja ümberlukkamine tunnistajate abil.

Tartu-Võru rahukogule antud nõudepalves seletas põllutööstusministeeriumi volinik, et kostja Albert Kevend on andnud 16. sept. 1920. a. allkirja riigistatud Vana-Prangli mõisa inventari üle, mis esialgu jäetud üle võtmata ja antud kostjale tarvitada. Akti põhjal 4. dets. 1923. a. võetud kostjalt inventar vastu, kusjuures selgunud puudu jääk veiste, põllusaaduste ja inventari arvel, kogusummas 140365 marka. Seda summat palus põllutööstusministeeriumi volinik kostjalt välja mõista nõudja kasuks. Rahukogus tunnistas kostja nõude õigeks loomade suhtes (14250 marga suuruses) ning palus muu nõudeosa tagasilükkamiseks tunnistajaid üle kuulata. — Rahukogu kuulas tunnistajad üle ja leidis kindlaks tehtud olevat, et kostjal polnud vilja mitte niipalju, nagu see on tähendatud 1920. a. aktis, vaid seda olnud tegelikult väga vähe ja ning mõne tunnistaja seletuse järele üldse mitte olemas. Neil asjaoludel luges rahukogu võimatuks

nõuet rahuldada vilja suhtes 115850-margalises summas, kuna selgitamata oli jäänud, kui palju ja kas üldse vilja anti kostjale. Kostja käest pole võetud ka mitte kohustist viljaseemne alalhoidmise kohta, mispärast rahukogu arvates täielikult ära langeb kostja vastutus vilja eest. Eluta inventari suhtes tõsisalt rahukogu tunnistajate ütluste põhjal, et vastuvõtmisel kostja käest olnud see kõik alles ja täiesti kõlblik tarvitamiseks, kuid vastuvõtukomisjoni poolt tunnistatud inventar 4. dets. 1923. a. kõlbmatuks seepärast, et asunikudel polnud seda tarvis nende väikesis majapidamises. Seega pole rahukogu arvates nõudja tõendanud ei inventari puudumist ega selle väärtuse vähenemist ning ei või kostja käest selle eest midagi nõuda. Oma otsusega 21/I. 1927. a. rahuldab rahukogu nõude ainult kostja poolt õigeks võetud osas ja lükkas muus osas tagasi. — Nõudja voliniku edasikaebel tuli asi kohtupalatis arutusele 23/IV. 28. a. Nõudja volinik toetas edasikaebust, palus täiendavalt üle kuulata tunnistaja Eichorn'i ja seletas, et kostja käest on võetud allkirjad ametniku poolt ametikohuste täitmise piirides. Ts. Kp. S. § 410. määruste järele ei saa ametlike aktide sisu ümber lükata tunnistajate ütlustega. Kohtupalat seda asja otsustades leidis, et nõudja voliniku edasikaebus pole lugupeetav. Ühinedes rahukogu otsuse nõhstusega tõsitab kohtupalat, et nõudja poolt esitatud dokumendid ei vasta aset leidnud asjaolule. Ts. Kp. S. § 410. kohaldamist ei pea kohtupalat käesoleval korral võimalikuks järgmistel kaalutlustel: niihästi nõudja kui ka kostja olid rahukogus sellega päri, et vaidluse all olevate küsimuste selgitamiseks üle kuulataks tunnistajad. Mõlemad pooled andsid tunnistajaid üles ja kõik need tunnistajad, peale ühe, olid osa võtnud nõude aluseks pandud aktide kokkuseadmisest. Ss. Kp. S. § 1819. all leiduvatest seaduseandlikest motividest olla näha, et käesoleval korral tunnistajate ütlused võivad tõendustena olla ja neid tuleb sellistena vastu võtta. — Riigikohtule antud kassatsioonkaebuses palus nõudja volinik kohtupalati otsust tühistada Ts. Kp. S. §§ 339., 366., 410., 456. ja 1819. rikkumise pärast. — Asja ettekande ära kuulanud, leidis riigikohus, et nõudja voliniku kassatsioonkaebuse rahuldamiseks ei ole põhjust: 1) Kohtupalati kaalutlused tunnistajate ülekuulamise ja arvessevõtmise kohta käesoleva asja otsustamise juures on õiged. Riigikohus ei leia, et kohtupalat siin rikkunud oleks Ts. Kp. S. §§ 410. ja 1819. nagu kaebaja seda arvab; 2) et kohtupalat oleks ette pandud tõendused ja dokumendid läbi kaalumata jättnud, või koguni tõenduste hulgast kõrvaldanud nagu kaebaja seda väidab, pole millelegagi tõendatud; 3) ka tunnistaja Eichorni täiendavalt ülekuulamise palvet tagajärjeta jättes pole kohtupalat rikkunud Ts. Kp. S. §§ 366. ja 339. Kohtupalat tõsitab, et selle tunnistaja ütlused on täpsad ja selged, millepärast kohtupalat ei näe tarvidust tunnistaja täiendavalt üle-

kuulamiseks. Seda teha oli kohtupalatil õigus Ts. Kp. S. § 366. l. põhjal. Neil põhjustel otsustas riigikohus tagajärjeta jätta nõudja voliniku kaebust (Riigikohtu tsiv.-osak. t. nr. 625 — 1929. a.).

Tasunõue rendiobjekti kasutamise eest pärast rendiaja lõppu ja rentniku vastunõue lepingu järele makstud rendi osaliseks tagasisaamiseks.

B. Urban oli oma kinnisvarast Tallinnas rendile andnud Th. Villmann'ile 200 ruutsülda maad puulao jaoks kolme aasta päält 15/IX. 1922. — 15/IX. 1925. rendihinnaga 20 000 marka kuus. Kui rendiaeg 15/IX. 25. lõppes, ei andnud rentnik ladu all olevat maad käest ja kasutas seda endiselt edasi, ilma et oleks sõlminud rendileandjaga uut rendilepingut. Tallinna-Haapsalu rahukogule antud nõudepalves taotas rendileandja Urban: enese ja Th. Villmann'i vahel sõlmitud rendilepingut lõppenuks tunnistada, kostjat Villmann'i renditud maa-alalt välja tõsta ja tema käest puuala tarvitamise eest tasu mõista, arvates 15 sept. 1925. a. kuni väljatõstmise päevani 666 marka ja 66 senti päevas. Selle nõude vastu esitas rentnik Villmann vastunõude, milles ta nõudjalt Urban'ilt tagasi taotas 80,000 marka rendiraha ja 15,000 marka puu-aias tehtud teesillutuse tööde ja veevärgi eest. Rendiraha tagasinduet põhistas Th. Villmann järgmiselt: Tallinna linnavalitsus andnud 30. dets. 1924 a. sundmäärused välja mis renditud maa-ala kasutamist suuresi kitsendanud. Uued määrused pandud 15/I. 1925. a. maksma ja selle tagajärjel jäänud temal võimalus püüda üles laduda ainult veel 80 ruutsülla renditud maa-ala üldisest 200 ruutsüllaalisest pinnast. Villmann nõudnud siis kohe ürialandamist 20,000 marga päält 10,000 margani kuus. Viimaks leppinud pooled niiviisi kokku, et Villmann maksab endist renti (20,000 marka kuus) edasi kuni rendi-aja lõpuni (15/IX. 25.) ja selle eest töötanud Urban temaga uut rendilepingut sõlmida, milles oleks rent määratud olnud 10,000 marka kuus järgmise kolme aasta kestel. Nõudja Urban aga ei soovivat pidada temaga tehtud kokkulepet uue lepingu sõlmimiseks ja sellepärast olla Urban kohustatud tagasi tasuma üleliia makstud renti kaheksa kuu eest (15/I. 25. — 15/IX. 25.) 80,000 marga suuruses. Veel enne kui rahukogu oli asja otsustanud, viis kostja Villmann oma puulao 10. juunil 1926. a. nõudja maa pealt ära. Rahukogu määras oma otsusega 17/IX. 26. a.: Sissenõnda Th. Villmann'ilt B. Urban'i kasuks rendiraha 20,000 marka kuus 15. septembrist 1925. — 10. juunini 1926. a., muus osas Urbani nõudmine läbi vaatamata jätta. Th. Villmann'i vastunõudmise lükkas aga rahukogu tagasi täies ulatuses. Oma edasikaebuses kohtupalatile toetas kostja volinik uuesti vastunõudes ette toodud väiteid ja palus nende tõenduseks tunnistajaid üle kuulata. Kohtupalat ra-

huldas selle palve, kuid liikkas tagasi kohtupalatis avaldatud taotluse eksperitiisi määramiseks, mis selgitaks tasu suurust maa-ala kasutamise eest pärast lepingu lõppu ja kinnitas rahukogu otsuse. Riigikohule antud kassatsioonkaebuses taotas kostja Villmann kohtupalati otsuse tühistamist Ts. Kp. S. §§ 339., 366. ja Balti eraseaduse §§ 4053., 4054., 4056., 4060. ja 4075. rikkumise pärast. Riigikohus leidis, et Th. Villmann'i kaebus osaliselt rahuldada tuleb järgmistel põhjustel: 1) Kohtupalat on eksperitiisi toimepanemise taotluse tagasi lükanud seepärast, et kostja oli kohustatud renti maksuma rendilepingu alusel; seda lepingut pikendanud kostja, ilma et poolte vahel oleks sõlmitud uut rendilepingut ja pidada sellepärast kostja renti tasuma ka endisel määral pärast lepingu lõppu. Riigikohus ei pea seda põhjust õigeks. Rendilepingut ühekülgiselt ja omavolliselt, ilma vastaspoolte nõusolekuta, pole üldse võimalik pikendada. Et rendileping oli poolte vahel lõppenud, seda näitab juba nõudepalve. Kui kostja pääle rendiaja lõppu (15/IX 1925. a.) veel edasi kasutas rendiobjekti, siis oli see omavolliline kasutamine, mille eest tal tuleb nõudjale tasu maksta ja mitte enam renti. Ja tasu, mitte renti, on nõudja ka kostja käest taotanud, nagu seda näha tema nõudepalvest. Tasu aluseks ei võinud kohtupalat seepärast mitte võtta endist rendimäära. See tasu oleks tulnud kindlaks teha eksperitiisi teel. Seda mitte tehes on kohtupalat oluliselt rikkunud Ts. Kp. S. §§ 366^l., 366. ja kohtupalati otsus ei või selles osas, s. o. algnõude osas jääda jõusse. 2) Mis puutub vastunõudesse rendi vähendamise osas endise aja eest, siis on vastunõudja selle rajanud, naga näha vastunõude palvest, kokkuleppele nõudja Urban'iga. Kohtupalat tõsitab oma otsuse põhistes, et see kokkulepe millelegagi tõendatud pole. Teiseks leiab kohtupalat, et kui ka linnavalitsuse sundmääruste tagajärjel renditud maa-ala kasutamise võimalus vähenes, siis ei ole kostjal pooltevahelise lepingu § 13. põhjal õigust rendi alan-damist nõuda, kuna ta kõik linnavalitsuse sundmäärused peab täitma. Neid asjaolusid, mis kohtupalat tõsitanud oma otsuse põhistes, ei saa riigikohus enam uuesti arutada kui asja sisusse kuuluvaid. 3) Kaebaja väidab veel ülaltähendatud B. E. S. §§ 4053.—4056. ja 4075. ja 4060. rikkumist. Kuid kaebaja on oma vastunõude aluseks võtnud lepingu nõudjaga ja mitte seaduse määrused. Kostja volinik on küll rahukogus muu seas tähendanud, et kostjal on õigus ühira-aha vähendamist nõuda §§ 4060. ja 4075. põhjal, kuid oma edasikaebes rahukogu otsuse peale kohtupalatile ja kohtu palatis toetab kostja selles osas oma vastunõuet ainult kokkuleppele nõudjaga ja mitte seadusele, millepärast ka kohtupalatil vajadust polnud vastunõuet vaadelda nende paragrahvide seisukohalt. Kõige selle pärast ei leia riigikohus põhjust kohtupalati otsuse tühistamiseks selles osas. Mis puutub viimaks nõu-

desse teesillutamise ja veevärgi sisseseadmise eest siis on kohtupalat tõsitanud, et see kohustus lasus kostjal ja et kostja selle eest rendilepingus ette nähtud viisil tasu on saanud. Rendilepingu tõlgendamine ja kohtupalati sellekohased järeldused kuuluvad asja sisusse, mida riigikohus, kui kassatsioonikohus enam ei aruta Ts. Kp. S. § 11. ja kohtu asut. sead. § 5. jõul. Neil põhjustel tühistas riigikohus ainult algnõude osas kohtupalati otsuse, kuna vastu-nõude osas kassatsioonkaebuse jättis tagajärjeta (Riigikohtu tsiv.-osak. t. nr. 622—1929 a.).

Valduse endistamine.

Rahukohtunikule antud nõudepalves seletas Anton Paarop, et tema Piiri talu maast on kasutanud rohkem kui kümne aasta jooksul 3½ vakamaad põllumaad, kus ta temal maja peal olla tihes kõrvaliste hoone-tega. Malkuul 1926. a. takistanud teda kostja Kari Klemmer seda maad harimast; ei olla teda enam põllule lasknud ja võtnud viimaks sellest maast 2½ vakamaad oma kätte. Nõudja palus oma rikutud pidamist kostja vastu jalule seada, kostja käest ülalmainitud maa ära võtta ja nõudja pidamisele tagasi anda. Kostja ei võtnud nõuet õigeks ja seletas, et vaidluse all olev maa olnud Liisa Schmidt'i valduses, pärast kelle surma maa pidanud uuesti tagasi saama Piiri talu külge, millise talu omanik olla kostja abi-kaasa. Nõudja elanud küll Liisa Schmidt'i juures ja harinud vahest ka seda maad Liisa Schmidt'i käsul, kuid polla seda maad kunagi pidanud omas valduses. Rahukohtunik rahuldab nõude ja Tartu-Võru rahukogu kinnitas selle otsuse, leides et maa faktiiliseks pida-jaks olnud nõudja. — Rahukogu otsuse peale antud kostja kassatsioonkaebuse leidis riigikohus rahulda-misväärse olevat järgmistel põhjustel: 1) Balti E. S. (§§ 623—699) tunneb küll asja valduse kui ka õiguse valduse kaitset, aga mitte faktiilise pidaja (*detentori*) kaitset valduse endistamise teel Asja valdamist defineerib meie tsiviilõiguse kui „oman-dusõigusele vastavat asja faktiilist pidamist“ (§ 626). Kuna aga väliselt mitte kerge pole selle tunnuse jä-rele lahus hoida valdamist ja ainult faktiilist pidamist, lisatakse sellele veel teine tunnus juurde: „Kui aga see, kelle võimul all asi tööpooldest on, tunnistab asja omanikuks teist isikut, siis loetakse teda mitte asja valdajaks, vaid asja pidajaks, *detentori*ks“ (§ 626). Käesoleval korral ei ole rahukogu mitte kindlaks tei-nud, et nõudja Paarop, kui vaidluse all oleva maa faktiiline pidaja ja selle harija, ka ühtlasi selle valdaja oleks olnud B. E. S. §§ 625. ja 626. mõttes. Ilma selle asjaolu kindlaks tegemata ei võinud rahukogu ka nõudjale valduse endistuse kaitset anda ja nõud-mist rahuldada. Seda tehes on rahukogu rikkunud B. E. S. §§ 625 ja 626. 2) Sama vähe on asjas lei-duvatest andmetest näha, et nõudja vahest mõnda õigust valdaks vaidluse all oleva maa peale, mis õi-

gustaks tema pidamise kui õiguse valduse endistamist (B. E. S. §§ 691—693). Riigikohus tähistas rahukogu otsuse (Riigikohtu tsiv.-osak. t. nr. 648 — 1929. a.).

Kriminaal-osakond.

Mis tasutakse süüdlaselt sisse nõutud rahasummadest esimesena, kas süüdlaselt riigi kasuks välja mõistetud kahjutasu või süüdlase peale pandud rahatrahv?

Vastus: esimeses järjekorras kaetakse kahjutasu, siis juba rahatrahv.

Valve korras leiab riigikohus K.Kp.S. § 189. põhjal nõutakse sisse rahatrahvi ja kahjutasu, mis seaduses ette nähtud tähtajal on maksmata jäänud, rahukohtuniku poolt välja antud täitehtede põhjal kas politseivõimude või vallavalitsuse või kohtutäituri läbi. Käesoleval korral pidi rahukohtunik välja saatma täitehte rahatrahvi ja patendimaksu sissenõudmiseks ja nagu näha pealkirjast täitehte esiküljel, pidi sissenõutud raha Aktsiisi Peavalitsuse deposiiti kantama. 50 krooni on Leontjeva rahatrahvi jaoks sisse maksnud, kuid 200 krooni patendimaksu jäi maksmata. Need 50 krooni on Aktsiisi Peavalitsuselt R.N.S. § 25. põhjal arvatud patendimaksuks. See Aktsiisi Peavalitsuse korraldus on õige, sest R.N.S. § 25. ja N.S. § 63. ette nähtud korral tasutakse sissenõutud summadest kõige pealt kahjutasu ja kõige viimaks rahatrahv. (Riigikohtu kr. osak. t. nr. 682—1929 a.)

Kes võib kahjukannataja-alaealise eest süüdistusi tõsta ja teda kr. kohtus asendada?

Vastus:

Mitte ainult alaealise seaduslik eestkostja, vaid ka kõik need isikud, kelle faktilise hoole all alaealised seisavad. (Riigikohtu kr. os. t. nr. 338—1927. a.).

Kas tuleb tunnistajana üle kuulata samas protsessis esineva erasüüdistaja voliniku?

Vastus: jah, kusjuures tunnistajana üle kuulatud volinik kaotab õiguse samas asjas veel volinikuna esineda.

Riigikohus leiab, et rahukohtunik ja rahukogu on oluliselt rikkunud Kr. Kp. S. § 93 p. 3, sest V. T., kes esines erakaebaja volinikuna, pidi tõendama tunnistajana asjaolusid, mis 10 aasta eest on aset leidnud ning mis ei moodusta mingit saladust, mis temaie usaldatud oleks H.S., see on volitaja poolt. Volinikud on asendatavad, kuna tunnistajaid asendada ei saa ja nende peal lasub kohus anda kohtule oma seletused asja kohta.

Seepärast oleks pidanud kohus V. T. tunnistajana üle kuulama. Peale selle oleks pidanud kohus

rahukohtuniku määruse „V. T. lubada esineda erakaebaja volinikuna“ tühistama.

(Riigikohtu kr. osak. t. nr. 714.—1929. a.).

Kas on põllutöoministeriumil õigus metsa trahvitaksi maksta panna?

Vastus: jah on.

Riigikohus leiab, et Metsaseaduse § 811. nimetatud asutisi, mille kohuseks oli Vene ajal metsa trahvitakse maksta panna, praegu olemas ei ole, ning et Maaseaduse (,R.T.* nr. 79/80—1919. a.) ja vabariigi valitsuse poolt vastu võetud määruste järele maa-reformi teostamiseks (,R.T.* nr. 16/17—1920. a.) tuleb tunnista, et põllutöoministeriumil on õigus metsa trahvitaksi maksta panna.

(Riigikohtu kr. osak. t. nr. 748.—1929. a.).

Kas on kassatsioonikautsjoni maksimisest vabad need kohtualused, kelle suhtes on kohus vahistamise määruse teinud, kuid kes tegelikult ei ole veel vahistatud?

Vastus: ei ole vabad.

Kohtualused T. ja M. kass. kaebuse andmise ajal vahi all ei olnud, seepärast ei olnud nad vabad kass. kautsjoni maksimisest. On küll olemas kohtupalati määrus T. ja M. vahi alla võtmiseks, kuid see on nende mitte filesleidmisel täitmata jäänud, nii et kass. kaebuse andmise ajal nad vabaduses olid. Kr. Kp. S. § 910. p. 2 järele on ainult vahi all olevad kohtualused kass. kautsjoni maksimisest vabad.

(Riigikohtu krim. os. t. nr. 770.—1929. a.).

Kas R. N. S. § 56⁴ karistab peale metskitse, emapõdra ja nende tallede mahalaskmise ka metsikkude mahalaskmist?

Bi karista,

sest R. N. S. § 56⁴ tekst räägib ainult metskitse emapõdra ja nende tallede, mitte aga metsikkude mahalaskmisest. Põllumajanduse sead. § 337 järele on metsikkude laskmine keelatud ainult 13. novembrist 14. juunini, mitte aga 14. juunist 13. novembrini. (Riigik. kr. osak. t. nr. 476, 1929. a.).

Kas R. N. S. § 180² jagu II karistab ses artiklis ette nähtud liigkasuvõtmise eest ainult siis, kui laenuvõtja on raskes majanduslikus seisukorras, mis sunnib teda laenuandja poolt üles seatud tingimusi vastu võtma, ja kui laenuandjale on teada laenuvõtja raske seisukord?

R. N. S. § 180² jao II teksti järele on liigkasuvõtmine karistatav järgmistel tingimustel: 1) kui ta on kõrda saadetud isiku poolt, kes äri sihil raha välja laenab; 2) kui kapitali eest nõutud ehk saadud

protsent ületab 12% aastas; ning 3) kui see liiga kõrge protsents on peidetud, näit. kapitalisummasse mahutatud. Sellest selgub, et § 180² jao II juriidiline koosseis erineb sama artikli jao I koosseisust ja et jao II järele pole sugugi nõutav, et laenuvõtja majanduslik raske seisukord peaks laenuandjale teada olema ja laenuvõtjat sundima raskel laenuvõttingimusi vastu võtma. Kui vastupidine õigeks võtta, siis jääks arusaamatuks, mispärast on üldse loodud § 180² jagu II, sest ta oleks arusaamatu. (Riigikr. osak. t. nr. 461, 1929. a. ja nr. 456 1928. a.).

Kas tuleb tunnistajana üle kuulata erasüüdistaja poeg, kui seda on palunud kohtualune?

Vastus: jah.

Rahukogu protokollist nähtub, et kohtualune on tunnistajana üles andnud erasüüdistaja poja ja palunud teda üle kuulata. Rahukogu, tähele pannes, et ülesantud tunnistaja on erakaebaja poeg ja et tema on kohtualuse poolt ema vastu üles antud, määras — ülesantud tunnistaja käesolevas asjas üle kuulamata jätta. See rahukogu seisukoht ei ole seadusega kokkukõlas. Kr. Kp. S. § 93. on ette nähtud, kes kriminaal asjas ei või tunnistajaks olla, ning kohutkajate poolte lapsed selles loendatud ei ole. Kr. Kp. S. § 94 jätab küll lastele õiguse tunnistuse andmisest oma vanemate vastu, kes kaebalused, loobuda, kuid käesoleval korral kohtu protokollist ei nähtu, et tunnistaja — erasüüdistaja poeg — seda õigust endale on jättnud, vaid kohus tagandas tema omal algatusel. Ka B. E. S. § 210. ja selle juurde kuuluva märkuse sõnastus ei näe ette keeldu kriminaalasjas lastel olla tunnistajateks oma vanemate vastu. (Riigikohtu kr. os. toim. nr. 861 — 1929. a.).

Kas võib eeluurimisel Kr. Kp. S. § 452 põhjal süüaluseid suu suu vastu panna?

Vastus: võib,

sest keeldu selle kohta seaduses ei leidu. K. Kp. S. § 404 kohustab kohtu-uurijat süüalusele küsimusi

ette panema. Süüalusel on õigus esitatud küsimustele vastata või vastuse andmisest loobuda. On aga süüalune seletusi andnud, siis peab kohtu-uurija need kaalumise ja hindamise alla võtma. Kui näit. kahe süüaluse seletused ühe asjaolu kohta omavahel erinevad, siis peab kohtu-uurija katsuma tõe kättesaamise huvides säärast vastuolu kõrvaldada. Kuidas säärast vastuolu kõrvaldada, sellele seadus vastust ei anna. § 412 ütleb ainult, et kohtu-uurija ei pea erilise tarvidusest kordama kaebaluste ülekuulamist. Kuid sel korral, kui kaebaluste seletuste vahel ühe ja sama asjaolu kohta on vastuolu olemas, siis on olemas just eriline tarvidus süüaluste ülekuulamise kordamiseks. (Riigikohtu kr. os. toim. nr. 877 — 1929. a.).

Kas kass. kaebuse esitamise päevaks tuleb lugeda seda päeva, millal kass. kaebus on postile pandud, või seda päeva, millal kass. kaebus jõuab kohtusse?

Vastus: kass. kaebuse esitamise päevaks tuleb lugeda seda päeva, millal kass. kaebus on postile pandud.

Erakaebuse esitaja toob ette, et tema olevat esitanud Rahukogule posti kaudu kass. kaebuse seaduses ette nähtud tähtajal — 8. mail. Et vahepeal (9. mail) pühapäev olnud, siis maksnud ta kass. kautsjoni kohtule 11. mail, sest 10. mail, saanud rahukogu kass. kaebuse kätte ja seaduse järele olevat tal õigus olnud kass. kautsjoni maksta järgmisel päeval pärast kass. kaebuse esitamist.

Nagu toimetusest selgub, lõppes kass. kaebuse tähtaeg 8. mail, ja 8. mail anti ka postile kass. kaebus. Seega esitati kass. kaebus kassatsioonikaebuse viimasel lähtpäeval, missugust päeva tuleb ka kass. kaebuse esitamise päevaks lugeda. Esitatakse aga kaebus kaebuse viimasel päeval, siis võidakse maksta kautsjoni veel järgmisel tööpäeval. Käesoleval juhul oli järgmine tööpäev 10. mai. Seega pidi ka käesoleval juhul kass. kaebus esitatama mitte 11., vaid 10. mail. (Riigikohtu krim. os. t. nr. 721 — 1929. a.).

Välismaa kohtute tegelus.

Prof. V. Sinalski kommentaar Läti senati tsiviilkassatsiooni departemangu otsuse kohta 1. juunist 1922. a. kinkimislepingu tühistamise asjus kingisaaja tänamatuse tagajärjel.

See asi on senati poolt õieti lahendatud, viib aga siiski mõnelele mõtetele, mis tähtsad õigeks arusaamiseks kingituse tühistamise instituudist tänamatuse tagajärjel. Nii tunnustab senat, et § 4484. sõnad „sõnadega ja tegudega“ viitavad nuhtlusseaduse terminoloogiale ja seepärast ka tulevat rasket haava-

mist „sõnade või tegudega“ arutada nuhtlusseaduse alusel. Kuid toetudes selle paragrahvi allikatele, ei või säärase seisukohaga ühineda. Kuigi nimetatud paragrahvi algallikas (C, VII, 56, 10.) kõnelakse *injuria atrocis* est, kuid *Libeo* seletuse järele võib *injuria*’t korda saata *re aut verbis*: *re quotiens manus inferuntur, verbis, quotiens convicium fit* (D. 47, 10, 1, 1). Nii siis võib § 4484. terminoloogiat seletada ilma vähemagi sidemeta nuhtlusseaduse terminoloogiaga. Peale selle on üldiselt

riskantne ühisest terminoloogiast teha järeldusi normide ühise sarnasuse kohta, sest ühisel terminoloogial võib olla puhtjuhuslik iseloom, nagu käesoleval juhul.

Edasi tunnustab senat, et süüdistus varguses, kuigi teadlikult ebaõige, veel ei tõenda kingisaaja tänamatust, sest süüdistamine kui niisugune ei ole ette nähtud tsiviilseaduse § 4484. Kuigi juba Zwingmann (V. lk, 327) õieti tähendab, et laimamine on isikliku süüdistuse kategooria raskem kuju, ja § 4484 kingituse tühistamise põhjusena toob ette rasket haavamist sõnadega, siis peaks selleks veelgi rohkem olema veel raskem tegu laimamise näol. Asi seisab selles, et roomlaste juures laimamine kui eriline kuritegu ei olnud ette nähtud. Sel juhul tekib huvitav küsimus: kas on lubatav seaduse kitsama tõlgendamise juures interpreteerida seadust selles mõttes, et „väiksem“ sisaldab eneses „suurema.“ Kui seadus tõesti „suurema“ kõrvaldab, siis silmanähtavalt see tõlgendamise printsiip pole rakendatav kitsama tõlgendamise juures. Kui aga „suurem“ pole ette nähtud ainult seepärast, et neil ajal ta ei eksisteerinud iseseisvalt, siis silmanähtavalt nimetatud printsiip on rakendatav. Sel juhul kitsam tõlgendamine alistub üldise tõlgendamise põhimõttele: „mõte käib üle tähe.“ Senatil on õigus, kui võrd ta käesoleval juhul seisab seaduse tähe alusel ja kui võrd ta sel põhjusel nõuab, et süüdistatava vastu ja tema poolt kuulud. Kuid isiku süüdistamist võib teha ka tagaselja, nagu seda tihti peale ette tuleb, näiteks laimamise puhul. Inimese hea nimi ei kannata selle läbi sugugi vähem, võib-olla koguni rohkem, sest laim ei jõua iga kord ja nii kiiresti laimatava juurde. Peale selle seesama Labec seletades, et *injuria*’t võib teha sõnade või tegudega, lisab juurde: *omnemque injuriam aut corpus inferri aut ad dignitatem, aut ad infamiam pertinere* (D. 47, 10, 1,1).

Lõpuks tuleb teatava ettevaatusega läheneda küsimusele kõigi (exhaustiv) põhjuste loendamisest kingituse tühistamiseks tänamatuse tagajärjel, sest piiratud põhjuste loendamine tekkis ühenduses Justinianuse reformiga selles küsimuses. Klassikalise õiguse järele võis patroon omavoliliselt tühistada kingitust, mis oli tehtud üksikõik missugusele orjusest vabastatule. Hiljem piirati seda õigust vabastatu tänamatusega (C. 8, 56, 1.) ja ka juhul, kui

patrooni-kinkijal hiljem sündis laps (C. 8, 56, 8. Vt. lähemalt Dernburg, System II, § 365). Nii siis seisid Justinianuse reform selles, et tema erijuhtusid kingituse tühistamiseks kui patrooni õigust vabastatule suhtes, kuulutas üldnormiks kõigi kinkijate, mitte aga ainuüksi patrooni suhtes. Õeldust ilmneb, kust tekkis algallikas sõna „ainult“ tänamatuse põhjuse kohta. (*ex his enim tantum modo causis etc.*).

Kuid ajalooliselt tekkinud tänamatuse põhimõtte piiramine ei kõrvalda sellega nimetatud põhimõtte rakendamise dogmaatilist laiendamist. Nii siis väljenduse *injurias atroces* tuleb tõlgendamise mõttes kohtu vabale äranägemisele sellest, mida tuleb mõista meie aja õiguse järele *injurias atroces*’e all. Seepärast süüdistuse raskus ja selle juhud tulevad määratella kokkukõlas meie aja arusaamisega õigusest ja neid ei või piirata *injurias atroces* juhtudega rooma õiguses.

Nii käesoleval juhul näiteks inimese võrdlust nõiaga võib vaadelda kui *injuria atroxi*, kui võrdt säärast võrdlemist tehakse niisuguses seltskonnas, kus nõida ei loeta mitte ainult halvaks sõnaks, vaid ka äärmiselt haavavaks. Miks inimese nimetamine eesliks on rohkem haavav, kui tema võrdlus nõiaga?

Nii siis tänamatuse konstateerimiseks üles seatavate põhjuste piiratud loenduse eesmärk ei ole piirata kohut selle dogmaatilisel rakendamisel. Üldine piiramine sihhib ainult sennapoolet, et ühine, kerge süüdistus ei vääri tähelepanu. Justinianuse eesmärk ei olnud ega võinudki olla (seda ütleb tema enese seadus) katta tänamatuid kingisaajaid. Justinianus oma seaduses ütleb seda, mis pidi ütlema: kingitus on hindamise akt ja teatav heatahtlikkus kingisaaja isiku vastu on kingituse alus Rooma õiguses. Kui see heatahtlikkus pärast kaob kingisaaja teatava ülespidamise tagajärjel kinkija vastu, siis langeb ära ka kingituse alus ja kink tuleb tagasi anda, kui seda nõuab kinkija, muidugi niivõrd kui võrd tagasiandmine sel ajal veel võimalik on. Justinianus väljendas oma seaduses ka seda, et ei ole lubatud tühistada kingitust lihtsalt oma äranägemise järele, nagu see oli võimalik varem. Pole ka lubatud välja mõelda sääraseid tänamatuse põhjusi, mida ei ole seaduses ette nähtud küllaldaste alustena teatava heatahtlikkuse kaotamiseks kingisaaja vastu. (Läti juriidiline ajakiri „Jurists“ 1928. a. Nr. 4).

M. Nurk.

Vastutav toimetaja: F. Karlson.

Väljaandja: Tartu Õigusteadlaste Selts.

Trükikoda Ed. Bergmann, Tartus.

Tsiviil-osakond.

Maareformi määruste põhjal kokku seatud aktides leiduvate andmete õiendamine ja ümberlükkamine tunnistajate abil	267
Tasunõue rendiobjekti kasutamise eest pärast rendiaja lõppu ja rentniku vastunõue lepingu järele makstud rendi osaliseks tagasisaamiseks	268
Valduse endistamine	269

Kriminaal-osakond:

Mis tasutakse süüdlaselt sisse nõutud rahasummadest esimesena, kas süüdlaselt riigi kasuks välja mõistetud kahjutasu või süüdlase peale pandud rahatrahv?	270
Kes võib kahjukannataja-allealise eest süüdistusi tõsta ja teda kr. kohtus asendada?	270
Kas tuleb tunnistajana üle kuulata samas protsessis esineva erasüüdistaja volinikku?	270
Kas on põllutööministeeriumil õigus metsa trahvitaksi maksuma panna?	270
Kas on kassatsioonikautsjoni maksmisest vabad need kohtualused, kelle suhtes on kohus vahistamise määruse teinud, kuid kes tegelikult ei ole veel vahistatud?	270
Kas R. N. S. § 56 ⁴ karistab peale metskitse, emapõdra ja nende tallede mahalaskmise ka metssikkude mahalaskmist?	270
Kas R. N. S. § 180 ² jagu II karistab ses artiklis ette nähtud liigkasuvõtmise eest ainult siis, kui laenuvõtja on raskes majanduslikus seisukorras, mis sunnib teda laenuandja poolt üles seatud tingimusi vastu võtma, ja kui laenuandjale on teada laenuvõtja raske seisukord?	270
Kas tuleb tunnistajana üle kuulata erasüüdistaja poeg, kui seda on palunud kohtualune?	271
Kas võib eeluurimisel Kr. Kp. S. § 452. põhjal süüaluseid suu suu vastu panna?	271
Kas kass. kaebuse esitamise päevaks tuleb lugeda seda päeva, millal kass. kaebus on postile pandud, või seda päeva, millal kass. kaebus jõuab kohtusse?	271

Välismaa kohtute tegelus:

Prof. V. Smäski kommentaar läti senati tsiviilkassatsiooni departemangu otsuse kohta 1. juunist 1922. a. kinkimislepingu tühistamise asjus kingisaaja tänamatus tagajärjel (M. Nurk)	271
--	-----

1930. a. ilmub JURIIDILINE AJAKIRI

„ÕIGUS“

üksteistkümnendat aastat.

Toimetus:

R. Rägo (peatoimetaja), K. Grau, E. Maddison, A. Palvadre, J. Reinhold, J. Uluots ja E. Ein (tegevtoimetaja).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seaduseandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ 1929. a. RIIGIKOHTU OTSUSED.

Lähemateks kaastöolisteks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.

Tellimishind: 7 krooni aastas, üksiknumber 75 s.

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 1 kr. 50 s., 1921. a. — 3 kr., 1922. a. — 8 kr., 1923. a. — 4 kr., 1924. a. — 4 kr., 1925, 1926, 1927 ja 1928. a. à 4 kr. 50 s. ning 1929. a. 7 kr.

Toimetuse ja talluse aadress:

Tartu, Püha Peetri kiriku nr. 35, telefon nr. 281.